

Studia Parliamentaria

KOKENEET VIISAAT

PERHE, VOIMA JA VAHVUUS

20.9.2001

TULEVAISUUSVALIOKUNTA
Toim. Paavo Löppönen

Lisätietoja: valiokuntaneuvos Paavo Löppönen
Tulevaisuusvaliokunta, 00102 Eduskunta
Puh. (09) 432 2084, Fax (09) 432 2140
sähköposti: paavo.lopponen@eduskunta.fi
internet: <http://www.eduskunta.fi>

Kannen kuva: Brahima Häidara

ISBN 951-53-2411-4

Lukijalle

Tulevaisuusvaliokunnan Kokoneiden Viisaiden tämänkertainen keskustelu valotti perheen merkitystä niin historiallisesti kuin tulevaisuuden haasteiden kannalta.

Itse asiassa perheellä ei ole vain yhtä merkitystä, vaan monia. Se on - tavallisimmin - miehen ja naisen suhteen sosiaalinen muoto. Se on vanhemmuutta ja ympäristö lasten ja nuorten psyykkiselle kehitykselle. Se voi olla useiden sukupolvien kohtaamisen paikka. Se on monille meistä "turvasatama" kilpailullisen ja emotionaalisesti välinpitämättömän ympäristön keskellä.

Perheen aseman ja toimivuuden muutokset ovat viimeisten 20 vuoden aikana olleet rajuja. Itse pidän tärkeimpänä muutosvoimana talouden ja työelämän rakennemuutosta. Tiedemiesten, kansanliikkeiden ja poliitikkojen tulevaisuudenkuvat kertoivat meille 1800-luvulta lähtien, kuinka yhteiskunnallisten uudistusten keskeisenä tavoitteena on tuottavuuden kasvun käyttäminen "oman ajan" lisäämiseen. Viime vuosikymmenten aikana tosiasiallinen kehitys on mennyt päinvastaiseen suuntaan: työaika on ollut kasvussa ja oma aika supistumassa. Kuvaavaa henkiselle joustavuudellemme on se, että muutamme mielessämme taloudelliset pakot usein omiksi tavoitteiksi: työn sankaruus on osa tämän päivän mytologiaa.

Tulevaisuusvaliokunta on pitänyt tämän vaalikauden aikana esillä perheen aseman muuttamista ja perhepolitiikkaa. Tämä työ jatkuu mm. tulevaisuusselonteon 2002 käsittelyssä erityisesti Suomen väestöpoliittisten haasteiden erittelynä.

Osastosihteeri Minna Sevón on taidolla valmistellut Kokoneiden Viisaiden keskustelun julkaisukuntoon.

Paavo Löppönen
valiokuntaneuvos
Tulevaisuusvaliokunta

Sisällysluettelo

Keskustelutilaisuuden ohjelma	1
---	---

Perheen merkitys - historiallinen näkökulma

Professori Marjatta Hietala	3
---------------------------------------	---

Peräänkuulutan yhteiskuntasopimusta perheiden ja lasten puolesta

Ministeri Marjatta Väänänen	13
---------------------------------------	----

Alustusten pohjalta käyty keskustelu

Pääjohtaja Vappu Taipale	20
Toiminnanjohtaja Maija Riihijärvi-Samuel	21
Kansanedustaja Rauha-Maria Mertjärvi	22
Kansanedustaja Kyösti Karjula	23
Kansanedustaja Pekka Vilkuna	24
Johtaja Marjatta Kaartinen	24
Kansanedustaja Anne Huotari	26
Tohtori Kauko Sipponen	26
Kansanedustaja Leea Hiltunen	28
Emeritus professori Osmo A. Wiio	28
Tekniikan lisensiaatti Helena Kekkonen	30
Kansanedustaja Eero Lämsä	31
Emeritus professori Hannu Soikkanen	32
Kansanedustaja Kalevi Olin	34
Vuorineuvos Krister Ahlström	35

Tulevaisuusvaliokunnan

KOKENEET VIISAAT -KESKUSTELUTILAISUUS

PERHE, VOIMA JA VAHVUUS

torstaina 20.9.2001 klo 9.30 - 11.30
eduskunnan suuren valiokunnan kokoushuoneessa

OHJELMA:

Tilaisuuden avaus
kansanedustaja **Martti Tiuri**, tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja

Perheen merkitys - historiallinen näkökulma
Professori **Marjatta Hietala**

Peräänkuulutan yhteiskuntasopimusta perheiden ja lasten puolesta
Ministeri **Marjatta Väänänen**

Keskustelu

Perheen merkitys - historiallinen näkökulma

Professori Marjatta Hietala

Kuuluisa perhehistorioitsija Edward Shorter on kuvannut perhettä, että se on kuin laiva satamassa, joka sidotaan laituriin monin köysin. Menneinä vuosisatoina noita köysiä olivat tätien, setien ja serkkujen yhteisö. Perhe ja suku olivat turvaverkkoja, joihin tukeuduttiin. Nyt perhe purjehtii yksin, joskus vailla kapteenia, eikä se aina tiedä, mihin kiinnittyä.

Tarkastelen perheen merkitystä historiallisesta näkökulmasta ja useimmat esimerkkini ovat viimeisen viidensadan vuoden ajalta. Katson, että pitkä aikaperspektiivi auttaa ymmärtämään niitä suuria muutoksia, jotka ovat muovanneet perheen ja yhteisön välistä suhdetta sekä perhettä itseään.

Vuosisatoja perhe liittyi luontevasti sukupolvien ketjuun, jossa esi-isien traditiot elivät siirtyen isovanhemmilta lapsille ja lastenlapsille. Perheessä tarkoituksena oli siirtää tärkeäksi koetut arvot ja säännöt eteenpäin ja mikä tärkeintä välittää seuraavalle sukupolvelle taitoja ja tietoja.

Matkalla moderniin perhe on rikkonut siteet menneisyyteen, se on eronnut ympäröivästä yhteisöstä ja linnoittautunut omaan yksityisyyteensä. Ydinperhe on rakentanut korkeat yksityisyyden muurit ympärilleen. Miksi perhe katkoi siteet, jotka pitivät sitä kiinni ympäröivässä sosiaalisessa yhteisössä ja järjestyksessä? Miksi perhe luopui siitä läheisestä yhteydestä naapureihin ja sukulaisiin, mikä sillä oli ollut kautta vuosisatojen. Miksi perhe päätti, että muut arvot ovat tärkeämpiä kuin perheen arvot? Siinä muutamia kysymyksiä, joihin voi löytyä vastaus historiasta.

Perheet eivät koskaan ole olleet samanlaisia, tulotaso samoin kuin asuntojen varustelutaso on vaihdellut riippuen siitä, oltiin maaseudulla vai kaupungissa ja minkä sosiaaliryhmän perheestä oli kysymys.

Tarkastellessamme perhettä historiallisesti törmäämme niihin rajaehtoihin, minkä vallitessa voimme tehdä johtopäätöksiä menneisyyden perheoloista. Menneisyyden henkilöitä emme voi haastatella, vaan on turvauduttava olemassa olevaan materiaaliin. Jos olemme kiinnos-

tuneita vanhempien ja lasten suhteesta, eivät menneisyyden lähteet välttämättä kerro siitä. Ne kertovat elatusrasituksista, imeväiskuolleisuudesta ja lasten heitteillejätöstä ts. asioista, jotka ovat jääneet viranomaisten rekistereihin. Aina ei ole säilynyt kirjekokoelmia, vaan johtopäätökset on tehtävä pirstaleisista lähteistä.

Shorterin historiallinen analyysi keskittyy kolmeen näkökulmaan: romanttisen rakkauden esiintuloon, joka määritti perhettä uudelleen, toiseksi äiti-lapsisuhteen kehittymiseen ja kolmanneksi perheen ja ympäröivän yhteiskunnan väliseen suhteeseen. Kun tähän viitekehukseen lisätään vielä naisen aseman tarkastelu perheessä, on meillä aineksia käsitellä perheen muuttumista pitkällä aikajanelalla.

Perheestä tulee emotionaalinen yksikkö

Aiemmin perhe on ollut tuotannollinen yksikkö, jossa tarvittiin kaikkien työpanosta elannon hankkimiseen. Tuotannollisia perhemalleja tapaamme monelta suunnalta. Englannin teollinen vallankumous alkoi pienistä perhekehramöistä. On myös esimerkkejä siitä, miten perheissä tehtiin työtä tulitikkuteollisuuden eteen asettelemalla tulitikkuja laatikoihin.

Koko itäiseen Eurooppaan oli levinnyt suurperheen malli, perhetyyppi, jota meillä oli Karjalassa. Veljekset omistivat yhdessä maatilan, jossa toteutettiin selkeää työnjakoa. Perheyhteisöön kuului usean veljeksien perheitä ja sen lisäksi pappoja, setiä ja tätejä. Tällaisessa perheessä opittiin jo varhain joustavuutta sekä ottamaan toiset huomioon ja asettautumaan toisen asemaan. Taidot ja tiedot siirtyivät sukupolvelta toiselle saman katon alla.

Avioliittoisuutta tarkasteltaessa taloudellisilla tekijöillä on todella ollut merkitystä. Avioitumista säätelvi viljan hinta esimerkiksi siten, että mitä vauraampi vuosi, sen enemmän avioliittoja solmittiin. Osalla väestöä ei koskaan ollut mahdollisuutta perustaa perhettä tai perhe perustettiin vasta myöhään. Suomessakin odotettiin sairaanhoitajien ja opettajien pysyttelevän naimattomina. Talonpoikaisyhteiskunta oli täynnä yksinäisiä renkejä ja piikoja ja työläisnaisista moni oli naimaton. Ei ole siis syytä ihmetellä tilannetta tänään. Vuonna 1866 Englannissa tehtaiden naistyövoimasta oli vain 16 % naimisissa. Talonpoikaisessa yhteiskunnassa lapset olivat perheen arvon mitta. Suomalaisessa sananlaskussa sanotaan, että lapsi tuo leivän tullessaan. Muistolauseeksi muotoutunut katekismuksen käsky ”Kunnioita isääsi ja äitiäsi, jotta kauan eläisit maailmassa” juurtui monien mieliin, se sitoi ja velvoitti.

Tänään romanttinen rakkaus sitoo aviopuolisot. Tunne ja henkilökohtainen onnellisuus

ovat kaikkein tärkeimpiä näkökohtia parisuhteessa. Tätä sidettä vahvistavat tiedotusvälineet, erityisesti aikakauslehdistö. Moderni ydinperhe syntyi koti-ideologian hengessä, jossa merkittäviä ovat suhteet perheenjäsenten välillä. Koti nähtiin yhteiskunnan sydämeiksi. ”Oma koti - kullankallis” -huoneentaulut ilmestyivät suomalaisten arkeen 1900-luvulla. Kirsi Saarikangas on tutkinut, miten koti-ideologia vaikutti aina suomalaisen omakotitalorakentamiseen ja tyyppitalojen luomiseen. Niissä jokaisella perheenjäsenellä oli oma paikkansa. Utta modernissa perheessä on, että puolisoa ja lapsia palkitaan siitä, mitä he ovat, pikemminkin kuin mitä he edustavat tai mikä heidän odotettu paikkansa on taloudessa ja yhteiskunnassa. Emotionaalinen intimitetti syrjäytti suvun ja lähiympäristön odotukset ja toiveet.

Äiti-lapsisuhde

Lapsi kuuluu perheeseen. Äiti-lapsisuhdetta on kautta historian määrittänyt huoli olemassaolosta, jokapäiväisestä elannosta ja lapsen henkiin jäämisestä. Tässä on syytä toistaa Philip Ariésin näkökulma, ettei lapsen menettämisen pelossa lapseen uskallettu kiintyä ennen kuin lapsi oli saavuttanut tietyn iän, esimerkiksi neljä vuotta. Kun Samfundet Folkhälsan i Finland -järjestö jakoi äidinpalkintoja 1920-luvulla niille ruotsalaiseen ”heimoon” kuuluville, joilla oli neljä elinvoimaista, henkisesti ja ruumiillisesti tervettä hyvin hoidettua lasta, alaikärajaksi määriteltiin neljä vuotta. Neljän vuoden iässä alettiin olla varmempia lapsen fyysisestä ja psyykkisestä kunnosta. Näistä ikärajakriteereistä voi päätellä, että lastentautien uhka oli ohitettu ja lapsi katsottiin elinkelpoiseksi.

On arvioitu, että Euroopassa 1500- ja 1600-luvuilla noin puolet lapsista menehtyi ennen kuin he ennättivät täyttää kymmenen vuotta. 1750-luvulla menehtyi alle 15-vuotiaista suunnilleen 40 prosenttia ja vielä 1800-luvun lopullakin lähes 30 prosenttia. Runsaat sata vuotta sitten imeväiskuolleisuus oli Suomessa 165 promillea, kaupungeissa paljon korkeampi. 1800-luvun lopulla se oli Pietarissa ja Varsovassa lähes 300 promillea. Eliniänodote syntymähetkellä kertoo rajua kieltään, vuonna 1900 miespuolisilla oli odotettavissa oleva elinikä 42 vuotta, naisilla 45 vuotta. Tänä päivänä vuosituhaten vaihteessa vastasyntyneen pojan eliniänodote on 74 vuotta ja tytön 81 vuotta. Lapsikuolleisuus ei koetellut vain alimpia sosiaaliryhmiä, vaan se oli tuttua kaikissa yhteiskuntaluokissa. Esimerkiksi Zachris ja Emilie Topeliukselle syntyi 8 lasta, joista 5 tyttöä ja 3 poikaa. Näistä vain 3 tyttöä jäi eloon. Topelius on sadussaan ”Kesästä, joka ei koskaan tullut” ja runossaan ”Pieni poikanen” kuvannut lapsensa kuolemaa ja murheisia tunnelmia poisnekkuneiden haudoilla.

Oiva Turpeisen tutkimuksesta ”Nälkä vai tauti tappoi” voimme lukea, että Suomessa oli

nälkävuosina 1866 - 1868 kuntia, joiden asukkaista joka viides kuoli noina kuolon vuosina ja koko maan lääkäreistä kymmenesosa. Epidemiat eivät tunteneet rajoja. Ne koettelivat lähes samalla tavalla eri ammattiryhmiä ja sosiaaliluokkia. Voidaan kysyä, oliko viipurilaisella lehtimiehellä G. Quistilla hyvä elämä, kun hän menetettyään koko perheensä kulkutautiin, luki itsensä lääkäriksi ja ryhtyi koko tarmollaan torjumaan epidemioita. Entä mitä vaikutti Zachris Topeliuksen elämässä se, että hän joutui hautaamaan lapsen toisensa jälkeen.

Nälkä, epäpuhtaus, kylmyys ja epidemiat tappoivat lapsia. Muutos tapahtui 1800-luvun lopulta alkaen bakteriologian keksimisen, hygienian ja asuntojen lämmityksen parantuessa. Imeväiskuolleisuus laski kaikkialla. Monipuolisempi ravinto, hygienian vaikutus ja elintason nousu näkyivät myös kuolleisuuden alenemisessa. Vastasyntyneen ensimmäisiä viikkoja pidettiin niin kriittisinä, että ennen äitiyshuollon syntyä tehtaanpatruuna Lancashirissa soi työläisilleen kuuden viikon äitiysloman.

Kuuluisa psykohistorioitsija Lloyd deMause totesi jo 1970-luvulla ilmestyneen lapsuuden historiaa koskevan teoksensa *The History of Childhood* esipuheessa, että lapsen historia on pitkä sarja surullisia elämänkohtaloita, lasten hylkäämisiä ja lasten väärinkäyttöä. 1700-luvulta lähtien katsotaan lasten elämän tulleen inhimillisemmäksi. 1700-luvulla alettiin ajatella lasta hyvänä. Mielenkiintoista on todeta, että Englannissa lähdettiin poistamaan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa samanaikaisesti, kun puhuttiin eläinten huonon kohtelun poistamisesta. Lapsikuolleisuuden lisäksi synkintä historiaa ovat lapsen hylkäämiset ja heitteillejätöt. Suomessakin oli 1866 köyhäinhoidon varassa vajaa 10 000 alle 15-vuotiasta lasta. Myös rikkaampien keskuudessa voidaan hylkäämisenä pitää sitä, että lapset lähetettiin imettäjän luo usein heti ristiäisten jälkeen tai maalle kasvatettaviksi. Sama tunne jatkui, kun lapset lähetettiin sisäoppilaitoksiin. Winston Churchill on kertonut, miten hän ikävöi vanhempiaan, jotka eivät juuri koskaan tulleet häntä tapaamaan. Vain vanha lastenhoitaja, *nanny*, kävi Churchillin luona. Lapselle vanhempien menetys oli yhtä vaikea pala kuin vanhemmille lapsen kuolema. Ranskassa vielä 1920-luvulla 7 prosenttia syntyneistä lähetettiin ulkopuolella kodin kasvatettaviksi. Tätäkin voidaan pitää hylkäämisenä. Työläisnaiset lähettivät harvoin lapsiaan maaseudulle.

Uudessa äiti-lapsisuhteessa lapsen hyvinvointi menee kaikkien muiden tavoitteiden edelle. Lapselta ei odoteta enää samaa taloudellista panosta kuin varhemmin. Lapsen ei tarvinnut kerätä tähtiä pellolta, avustaa kutomisessa tai toimia nokikolarina, jotka kaikki olivat lapsille soveltuvia ammatteja englantilaisessa kaupunkiympäristössä 1800-luvulla. Tänäpäin lapselle annetaan aikaa ja monen perheen elämä pyörii lapsen ympärillä.

Väestön laadullinen parantaminen ja avioliittoneuvonta

Pitkään katsottiin, että terve ihmisaines on kansakunnan selkäranka. Maailmanhistoriassa on uhrattu todella paljon aikaa ja energiaa ihmiskunnan laadun parantamiseksi. Siihen tähtäsivät niin pituuden kuin painon mittaaminen, kouluruokailun järjestäminen kuin älykkyydestitkin. Degeneraation pelko väijyi kaikkialla. Monet uskoivat yhteiskunnallisilla lieveilmiöillä olleen yhteyttä perinnöllisyyteen. Kun tutkittiin rikollisuutta tai alkoholismia, katseet kääntyivät kaupunkeihin. Kun tarkkailtiin syntyvyyslukuja, todettiin alimpiin sosiaaliryhmiin kuuluvien lisääntyvän parempiosaisia enemmän. Tämä aiheutti pelkoja. Huoli ihmiskunnan tulevaisuudesta johti negatiivisiin mittauksiin ja poikkeavien eristämiseen. Hyvän geneettisen perimän omaavien perheiden toivottiin hankkivan enemmän lapsia. Avioliittoneuvontaa järjestettiin ja äitejä alettiin palkita. Vuonna 1941 perustettu Väestöliitto suositteli kaupunkilaisperheille neljää lasta ja maaseudulla asuville perheille kuuden lapsen hankkimista.

Nainen perheen elättäjänä

Kun tarkastellaan perhettä historiallisesti, on kiinnitettävä huomiota myös perheen toimeentuloon ja siihen, miten paljon siinä oli liikkumavaraa. Naiset ovat luultua useammin osallistuneet perheen elättämiseen ja patriarkaalinen järjestelmä murtui monelta osin melko varhain. Mary Wiesnerin teesin “Women and Gender in Early Modern Europe” siitä, että enin osa naisista työskenteli alemmissa ammattiteissa, pienellä palkalla, marginaalissa, ovat monet tutkijat kyseenalaistaneet. On totta, että nainen hallitsi kaupungin toria, mutta vain harvoin hyötyi itse taloudellisesti myymistään tuotteista. Silti naisten asemaa ei voi katsoa lineaarisena trendinä kohti parempia aikoja, vaan heidän asemassaan oli suurta vaihtelua riippuen heidän sosiaalisesta statuksestaan ja sosiaaliluokastaan. Katalin Szenden tutkimuksessa, joka perustuu veroluetteloihin, tutkittiin unkarilaisessa Sopronin kaupungin 500 – 600 leskeä. 1400-luvulla miesten kuoleman jälkeen lesket tukivat toisiaan, vanhempi tuki nuorempia ja köyhät saivat tukea muilta. Lesket voivat periä ja tehdä testamentteja ja osallistuivat aktiivisesti julkisten asioiden hoitoon ja lahjoittivat varoja hyväntekeväisyyteen. Lise Collange on tutkinut Venetsian laivanvarustajien leskien asemaa miestensä kuoleman jälkeen ja on voitu osoittaa, että perheissä aviopuolisoiden elämäntoiveruus on ollut usein voimakasta. Vaikka lainsäädäntö oli Venetsiassa kova leskinaisille, eivätkä he olleet oikeustoimikelpoisia, olivat rakastavat aviomiehet turvanneet puolisonsa toimeentulon oman kuolemansa jälkeen. Tämä tuo esiin sen, etteivät niin kutsutut järkiavioliitot olleet yksin hallitsevia ja että meidän kuvamme menneisyyden perheistä voi olla hyvin stereotyyppinen.

Hilde van Wijngaardenin tutkimus köyhistä Amsterdamissa 1700-luvulla taas osoittaa, mitä tapahtui köyhille naisille, heille, joiden tekemästä työstä vain harvoin löytyy tietoja

tilastoista. Hän osoittaa, että enemmistö niistä, jotka saivat köyhänapua (70 prosenttia väestöstä) olivat naisia ja lapsia. Toisaalta naisilla oli monia ammatteja ja toimeentulostrategioita. Monissa tutkimuksissa, kuten Mary Priorin tutkimuksessa “Women and Urban Economy : Oxford 1500-1800”, osoitetaan, että naisten työ yhdistetään useimmiten miehen työhön, jopa niin, että naisten tekemät tuotteet laskettiin miesten työhön. Toisaalta mies oli riippuvainen naisten työstä. Oli säädöksiä, ettei mies, joka ei ollut avioliitossa, voinut avata kauppaa. Naisilla oli useampia ammatteja kuin olemme ajatelleet. Naisia toimi paljon vähittäiskaupassa ja se tarjosi työtä sekä rikkaille että köyhille naisille. Naiset lainasivat rahaa ja tekivät todistettavasti vaihtokauppaa ja pitivät panttilainakonttoria. Esiteollisen ajan nainen osallistui aktiivisesti perheen elättämiseen ja toimi melko itsenäisesti. Naisilla oli monia selviytymiskeinoja. Naiset lähettivät lapsiaan työtupiin hankkimaan rahaa perheelle, jopa tilapäisesti orpokoteihin hakeakseen heidät myöhemmin pois.

Christine Bladh on osoittanut, että naisten mahdollisuudet työskennellä ja ansaita rahaa Tukholmassa 1700-luvun puolivälistä 1800-luvun puoliväliin liittyivät heidän velvollisuuksiinsa pitää huolta lapsista. Eräät ammatit, kuten kapakanpito, olivat naisten ammatteja, samoin naiset esiintyivät kauppiaina. Kyseinen ajanjakso oli Tukholmassa liberaaliaika naisille. Naiset vastasivat itse veloistaan ja toimivat yrittäjinä. Christine Bladh on löytänyt kiinnostavia lainsäädäntöön ja käytäntöihin liittyviä muutoksia lähes sadan vuoden tutkimusperiodiltaan. Ennen vuotta 1747 naiset olivat miestensä alaisuudessa ilman oikeuksia omaan taloudelliseen toimintaan. Kyseisen vuoden jälkeen naiset pitivät majataloja ja myivät käytettyjä vaatteita. Naiset saivat luvan ammatin harjoittamiseen, jos olivat kyllin köyhiä. Vuoden 1798 uusi laki asetti naiset taloudelliseen vastuuseen vain omista, mutta ei miehensä veloista. Mies oli edelleen perheen pää. Tilanne huononi naisten kannalta Tukholmassa vuoden 1846 jälkeen, kun uusi laki käsityöstä ja kaupasta tuli voimaan. Tämän jälkeen aviopuoliso sai määrätä vaimon taloudellisesta toiminnasta. Esiteollinen aika oli naisille myös muualla Euroopassa myönteisempää aikaa. Niin kuin edellä esitetyt esimerkit osoittavat myös kaupungeissa molemmat vanhemmat toivat usein kortensa kehoon perheen elättämiseen. Monet julkiset palvelut tarjosivat naisille pitkän, mutta kapean leivän.

Yhteiskunnan demokratisoituminen, naisten koulutus ja taloudellinen riippumattomuus ovat uusi luku maailmanhistoriassa. Tämä demokratisoitumiskehitys on kuitenkin vain toivetta sadoille miljoonille naisille, sillä monissa ei-läntisissä kulttuureissa vallitsee vielä patriarkaatti.

Yksityisyys

Aikaisempien vuosisatojen perhettä on kuvattu simpukankuorella, jossa on paljon pieniä

reikiä. Niistä ulkopuoliset voivat tarkkailla ja havainnoida perheen tekoja. Yksityisyys on ollut myös ylellisyyttä. Maaseudulla se oli ylellisyyttä kaikkialla. Talvipakkasilla lämmitettiin vain pirttiä ja ehkä kamaria ja kaikkien oli nukuttava samassa tilassa. Yksityisyys oli ylellisyyttä myös niille New Yorkiin saapuville Itä- ja Etelä-Euroopan siirtolaisille, jotka asuivat tilapäisesti tai vakituisesti tuttaviensa tai sukulaistensa luona. Avainta ei riittänyt kaikille ja ovet olivat avoinna kulkijoiden tulla ja mennä. On laskettu että 1900-luvun alussa New Yorkin satamien kautta saapui vuosittain noin 800 000 siirtolaista. Osa viipyi viikon, osa pari jatkaakseen matkaa eteenpäin. On selvää, ettei perhe-elämästä voinut puhua. Monet muuttajista olivat myös nuoria miehiä, joiden perheet saapuivat myöhemmin.

Tänään oma perhe ja sen onnellisuus ovat keskeisiä. Yksityisyys on saavutettu – mutta me voimme kysyä, millä hinnalla. Jokainen palvelu on ostettava ja kaupunkioiloissa harvoin voidaan turvautua naapuri- tai sukulaisuusapuun.

Perheen suhde ympäröivään yhteiskuntaan on todella muuttunut. Jo 1887 Ferdinand Tönnies esitti kuuluisan teoriansa *Gemeinschaft – Gesellschaft*- yhteisöistä. Teollistumisen ja kaupungistumisen voimistuessa ja ihmisten muuttaessa kaupunkeihin perinteiset sukulaisuus- ja ystävyysiteet ympäröivään yhteiskuntaan katkesivat ja tilalle tulivat työtoveruuden luomat sosiaaliset verkostot. Perheen kontrolli väheni. Kaupunkiin muuttava perhe tai perheenjäsen tunsu vapautuvansa perheen valvonnasta. Tällä hetkellä voimme todeta, että lapsille vertaisryhmän, esimerkiksi nuorisojoukon, arvot ovat tärkeämmät kuin perheen arvot. Sosiologi Ulrich Beck on ennustanut, että tulevaisuuden globaalissa kaupungistuneessa maailmassa ystävyyssuhteista tulee perhettä tärkeämpiä, joskin hän myöntää, että yksinäisyyden tunteen torjumiseksi arvostetaan perhettä ja avioliittoa. Modernin työelämän ehtoihin on vain perhe vaikeasti sovitettavissa. Sosiologit myöntävät, että perheen harjoittama kontrolli voisi toimia, kuten ennenkin, väärin käytöstapojen ja esimerkiksi rikollisuuden torjunnassa.

Mikä muuttui? Ne uudet ilmiöt, joita ei tässä laajuudessaan ole koskaan esiintynyt perheen historiassa ennen 1960- ja 1970-lukuja, ovat seuraavat:

1. Vanhempien sukupolvien ja nuorten sukupolvien välisten siteiden katkeaminen.
2. Avioerojen valtava lisääntyminen. Tällä hetkellä purkautuu lähes puolet kaikista solmituista avioliitoista.
3. Kotipesä ei ole enää paras paikka, vaan sen kanssa kilpailevat monet muut tilat.

Mitä voimme tehdä? Vanhempien sukupolvien ja nuorempien sukupolvien välisten siteiden tiivistymiseen voisi vaikuttaa sekä asumisratkaisuin että asennekasvatuksella.

Yhteiskunnassamme ei juurikaan ole kuultu kokemuksen ääntä, joka on vanhemmilla sukupolvilla – joskin hienoista muutosta olen havaitsevinani esimerkiksi tulevaisuusvaliokunnan teknologian arvioinnissa Avauksia tietämyksen hallintaan ja vuonna 2001 ilmestyneessä tulevaisuusvaliokunnan mietinnössä. Kun puhutaan viisaasta vaikuttamisesta tai kokemuseräisen tiedon käytöstä, ollaan oikeilla vesillä. Silloin menneisyyden opetukset nostetaan kunniaan.

Voisimmeko vaikuttaa asuntojen suunnittelulla perheiden eheyttämiseen? Asuntojen rakentamisessa pitäisi ottaa huomioon perheiden muuttuvat tarpeet niin, että huonetiloja voisi muunnella. Asunnossa pitäisi olla tilaa ruokapöydälle ja paikka isoäidille. Neliömetreittäinen asuntojen koon laskeminen ja standardointi on johtanut ahtaasti asumiseen, eikä tilaa ole toiselle sukupolvelle. En tosin ole varma siitä, olisiko tämä asumismuoto kenenkään onneksi, niin pitkälle olemme edenneet ydinperheen mallissamme. Perheiden tilanne kaupungeissa on vaikea, onhan suomalainen asuntokoko ahtaudessaan varsin poikkeava. Ei edes Englannissa rakennettu työväenasuntoja, joissa oli vähemmän kuin kolme huonetta. Meillä keittiö ja huone tai hellahuoneratkaisut olivat tyypillisiä. Omistusasuntojen hankkiminen on kallista – varsinkin kun laina-ajat ovat todella lyhyet verrattuna esimerkiksi englantilaiseen järjestelmään.

Mitä voisi tehdä? Jotain on jo tehty. Vähitellen on opittu kuulemaan kokemuksen ääntä. Kouluihin ja lastentarhoihin on tuotu "varaisoäitejä ja -vaareja" kertomaan entisajan elämästä ja evakkoajoista. Miksi lastentarhat ja vanhusten asuintalot ovat erillään? Luontaista yhteydenpitoa ei synny, kun nuoret ja vanhat eivät lainkaan kohta. Yhdysvalloissa asuessani vapaaehtoiset seniorit ohjasivat lapsia kulkemaan turvallisesti yli kadun.

Se, mitä oma aikamme ehkä kipeimmin kaipaa ja mikä ei vaadi suuria investointeja, on perinteen ja kädentaitojen siirtäminen nuoremmille sukupolville. Jokainen ulkomailla pidempään asunut tietää, miten vähäiset ovat taidot niissä maissa, joissa koulujen opetusohjelmaan eivät kuulu kädentaidot. Esimerkiksi sukankutomista opetetaan lanka-kaupoissa. Suomalaisessa yhteiskunnassa vielä 1900-luvun ensi vuosikymmeninä lähes jokainen miespuolinen henkilö osasi veiston ja rakentamisen alkeet. Jäljellä on vielä taitajia, joita voitaisiin hyödyntää kansalaisopistoissa ja kouluissa. Löytyisikö vielä niitä, jotka tarjoaisivat elämyksiä työn äärellä, ettei kaikki aika mene hauskuttamiseen ja huvittamiseen? Joku voisi kutsua verstaaseensa kaupunkilaislapsia katsomaan ja opettelemaan käsien taitoja.

Kakkoskohtaa, avioeroja, voidaan analysoida yhteiskunnallisen murroksen, kaupungistumisen ja teollistumisen näkökulmasta. Naisten taloudellinen itsenäisyys on myös mahdol-

listanut naiselle muun itsenäisyyden.

Kolmanteen kohtaan, kotipesän ensisijaisuuden katoamiseen, voi ensiksi todeta, että koti ei ole enää se paikka, jossa puretaan huolia ja tuetaan toisia. Monet turvautuvat mieluummin konsulttiapuun ja ammattiauttajiin ongelmissaan kuin soittavat äidille tai sisarelle. Miksi vieraalle on helpompi puhua kuin tutulle? Tönniesin kaavailema asiantuntijaorganisaatioihin perustuva yhteisö on toteutunut. Kun keskustellaan työn ja perheen yhteensovittamisesta, on edessä monia ongelmia. Kuten yllä esitetystä käy ilmi, ovat elinolosuhteet ainakin länsimaissa kaikilla tasoilla parantuneet kaikkien primääristen tarpeiden osalta. Lisäksi ihmiset voivat toteuttaa itseään työssä sekä vapaa-aikoina. Nämä ovat tosiasioita, joista eivät aikaisemmat sukupolvet osanneet edes uneksia. Miksi kaiken keskipisteenä olleet lapset kärsivät tänään masennuksesta?

Se, mitä kestäväää aikaisemmista perhemalleista olisi siirrettävissä meidän aikaamme, olisi sukuun liittyvien turvaverkkojen vahvistaminen, ettei lapsi tai aikuinen olisi yhden korren varassa. Historia on täynnä perheitä, joiden voima on ollut niiden luomassa kannustavassa ilmapiirissä, taiteilijoita ja tiedemiehiä. Monen menestyvän ihmisen takana on kotoa saatu tuki. Ihminen tarvitsee tukijoita ja kuuntelijoita. Perhe on parhaimmillaan sellainen.

Käytetty kirjallisuus:

Avauksia tietämyksen hallintaan. Tulevaisuusvaliokunta, teknologian arviointeja 6, Eduskunnan kanslian julkaisu 1/2001.

Ariès, Philippe, *Centuries of childhood*, Penquin Books, Harmondsworth, 1979.

Beck, Ulrich, *Risk Society*, Sage Publications, London 1992.

Castells, Manuel, *The Power of Identity*, Blackwell Publishers, Oxford 1997.

Collange, Lise, *Some Aspects of the Noble Venetian Woman in the Late 15th and Early 16th Century*, in: Hietala, Marjatta and Nilsson, Lars (eds.), *Women in towns, Studier i stads- och kommunhistoria 18 / Studia Historica*, Suomen Historiallinen Seura, Stockholm 1999.

Bladh, Christine, *Women and Family Structure in Late 18th Century Stockholm*, in: Hietala, Marjatta and Nilsson, Lars (eds.), *Women in towns, Studier i stads- och kommunhistoria 18 / Studia Historica*, Suomen Historiallinen Seura, Stockholm 1999.

Giddens, Anthony, *Third Way and Its Critics*, Polity Press, Cambridge 2000.

Hietala, Marjatta and Nilsson, Lars (eds.), *Women in towns, Studier i stads- och kommunhistoria 18 /*

Studia Historica, Suomen Historiallinen Seura, Stockholm 1999.

Jallinoja, Riitta, Perheen aika, Helsinki, Otava 2000.

Lehikoinen, Anna-Riitta, Lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavat tekijät, julkaisussa: Nuoret perheet tänään, toim. Ulrica Gabrielsson, TUTKAS, Julkaisuja 6/2000.

Longmate, Elisabeth, Children at Work 1830 –1885. Then and there series, Longman 1983.

deMause Lloyd, The History of Childhood, Aronson, Northvale 1995.

Prior, Mary, Women and Urban Economy in Oxford 1500-1800, in: Women in English Society 1500-1800, Methuen, London 1985.

Saarikangas, Kirsi, Model Houses for modern families. Gender, ideology and the modern dwelling, the type – planned houses of the 1940s in Finland, Suomen Historiallinen Seura, Studia Historica 45, Helsinki 1993.

Shorter, Edward, The Making of the Modern Family, William Collins Sons Co.Ltd , London 1976.

Szende, Katalin, Craftmen´s Widows in Late Medieval Sopron, in: Hietala, Marjatta and Nilsson, Lars (eds.), Women in towns, Studier i stads- och kommunhistoria 18 / Studia Historica, Suomen Historiallinen Seura, Stockholm 1999.

van Wijngaarden, Hilde, The Role of Women in the Survival of Poor Families in the 17th Century, in: Hietala, Marjatta and Nilsson, Lars (eds.), Women in towns, Studier i stads- och kommunhistoria 18 / Studia Historica, Suomen Historiallinen Seura, Stockholm 1999.

Wiesner, Mary, Women and Gender in Early Modern Europe, Cambridge University Press , London 1995.

Tulevaisuusvaliokunnan mietintö n:o 1, Tulevaisuusvaliokunta, Eduskunta 1/2001.

Turpeinen, Oiva, Näлкä vai tauti tappoi? kauhunvuodet 1866-1868, Suomen Historiallinen Seura, Tutkimuksia 136, Helsinki 1986.

Peräänkuulutan yhteiskuntasopimusta perheiden ja lasten puolesta

Ministeri Marjatta Väänänen

Aloitan kärjistyksellä, tositaapauksilla tämän päivän työmaailmasta. Suuryrityksen henkilökuntaan kuuluva naismaisteri oli palannut äitiyslomalta ja ensimmäisenä aamuna yksikkönsä kokouksessa esimies toivotti hänet tervetulleeksi takaisin työyhteisöön. Hän onnitteli esikoisen äitiä perheenisäydestä, mutta kysyi: "Kai nyt sitten jätät lastensaannin tähän yhteen?"

Toinen esimerkki myönteiseltä puolen: Erään yrityksen esimies kutsui iltapäiväkokoukseen, mutta perheellisten työntekijöiden suureksi helpotukseksi hän lisäsi: "Kokous päättyy viimeistään kello 16, sillä silloin menen hakemaan lapseni päivähoidosta."

Ensimmäinen tapaus ei ole mikään harvinaisuus. Toisen yleisyydestä en mene takuuseen. 1990-luvun laman jälkeen työelämän ilmasto on Suomessa muuttunut ratkaisevasti kovemmaksi ja asenteet perhettä ja lasta kohtaan kriittisemmiksi.

Työelämän kasvaneet vaatimukset näkyvät. Tuntemani pääkaupunkiseudun päiväkodin johtajatar toteaa, että lasten päivittäinen hoidossa oloaika on 90-luvulla kasvanut 7 - 8 tunnista kymmeneen tuntiin. Hoitomaksun alentaminen vain 7 tuntia hoidossa oleville ei odotuksista huolimatta ole tuottanut tulosta.

Lisääntynyt päiväkodissa oloaika näkyy varsinkin 2 - 3-vuotiaissa, joiden on vielä vaikea sopeutua hoitoryhmään. He ovat ongelmallinen ryhmä. He kaipaavat vielä yhden ja saman henkilön hoitoa. Isompien lasten kyseessä ollessa alkaa päiväkodin toveripiiri sen sijaan jo vaikuttaa myönteisesti.

Tietolähteeni mukaan vaikuttaa siltä, että ongelmia on etenkin kaupallisen ja insinööri- ja juristikoulutuksen saaneilla sekä yleensä hightech-alalla toimivilla vanhemmilla.

Äidit ovat usein kiireisiä ja stressattuja. He tuovat lapsiaan hoitoon matkapuhelimeen puhuen ja noutavat heidät kännykkä edelleen korvalla. Naisten ja varsinkin pitkälle kouluttautuneiden naisten osuus on työelämässä viime vuosina lisääntynyt. Samalla he useimmiten ovat perheen lapsista vastaava osapuoli.

Ulkomaiset työmatkat alkavat olla perheille ongelma. Ne sekä kolmivuorotyö ja kaupan kasvaneet aukioloajat ovat saaneet aikaan, että lasten ilta- ja yöhoidot päiväkodeissa ovat lisääntyneet. Päiväkodeilta tiedustellaan nykyään, eivätkö lapset voisi viipyä hoidossa yhtäjaksoisesti koko viikon. Haettaisiin sitten viikonlopuksi kotiin. Nimi päiväkotia alkaa vaikuttaa aikansa eläneeltä. Ihmettelenkin, koska nimen muuttavat.

Paineet, kuten totesin, ovat työelämässä kasvaneet sen lisäksi, että työajat ovat käyneet epäsäännöllisiksi. Erilaiset työprojektit ovat yleistyneet usein liian tiukkoine määräaikaikkoina, mikä viimeistään projektin loppuvaiheessa edellyttää kiireisiä yli- ja viikonlopputöitä. Työaikasäädöksiä rikkoo tietolähteeni mukaan joka viides työnantaja. Määräaikaiset työsuhteet ovat lisääntyneet, ja niissä toimivat pelkäävät suhteen katkeavan, elleivät anna työlle kaikkeaan. Yhä useammat vakinaisissa työsuhteissa olevat pelkäävät irtisanomisia taloudellisen laman ja yrityksen kannattavuusnäkökohtien vuoksi.

Työttömyys, etenkin pitkäaikaistyöttömyys, on suuri perheiden stressin aiheuttaja. On ollut luotava erityinen perhetyöntekijäin ammattikunta näiden tapausten tukemista varten.

Tämän kaiken tietäen ymmärtää, jos perheen perustamiseen ei uskalleta ryhtyä tai sitä siirretään tuonnemmaksi.

Työelämässä pätee nyt periaate, että perhe ei saa häiritä ansiotyötä, toteaa projektijohtaja Minna Salmi Stakesista. Ylitöitä puolestaan perustellaan globaalein perustein: työtä tehdään silloin, kun tuotteilla on kysyntää.

Niillä yli 35-vuotiailla lasten vanhemmilla, jotka ovat rakentaneet ensin työuraansa ja hankkineet lapset viime hetkellä, taloudellisia vaikeuksia ei juurikaan ole. Vähäksi jäävä yhdessäolo lasten kanssa pyritäänkin korvaamaan rahalla ja tavaralla. Näin varsinkin, kun lapset tulevat kouluikänsä.

Nuoremmilla vanhemmilla on taakkana opinto- ja asunovelat, mikä edellyttää molempien ansiotyössä käyntiä. Myönteistä on, että heillä on voimia hoitaa lapsiaan. He pystyvät kasvattaessaan asettamaan lapsille tarpeelliset rajat ja mikä tärkeää, valvomaan niiden noudattamista. Samaan vaiheeseen sijoittuvat opinto- ja asunovelat aiheuttavat kuitenkin sen, että vanhemman kotiin jääminen pienten lasten luo ei ole mahdollista, vaikka niin

haluttaisiinkin. Joka kolmas alle kolmivuotiaan äiti käy ansiotyössä. Nykytilanteesta antaa esimerkin erään päiväkodin opettajakuntaan kuuluvan tapaus. Hän olisi halunnut kotihoidontuella jäädä vielä joksikin aikaa äitiysloman jälkeen hoitamaan pienokaistaan jäämisen merkityksen lapselle tietäen, mutta muutamia vuosia sitten viidenneksellä leikattu ja alennetulla tasolla edelleen pidetty lasten kotihoidontuki ei riittänyt perheen taloudelliseen selviämiseen. Lapsi vietiin päiväkotiin, jotta äiti pääsi ansaitsemaan toiseen päiväkotiin perheen elatusta.

Toisaalta yhteiskunnassa nyt työlle omistautumista työntekijöidenkin keskuudessa omaehtoisesti suositaan. Työyhteisö saattaa arvostaa työssä vietettyä aikaa ylitöineen suorastaan elämän pääsisältönä. Innostunut työtiimi merkitsee, että sen perheellisillä jäsenillä ei riitä aikaa perheelle. Työn ja perheen yhdistäminen on vaikeaa ja vanhemmat, varsinkin naiset, kokevat riittämättömyyttä ja syyllisyyttä sekä kotona että ansiotyössä. Vaikeuksista seuraa, että puolet avioliitoista päättyy avioeroon. Johdamme siinä suhteessa EU:n tilastoja yhdessä Ruotsin kanssa, toteaa Mauri Nieminen väestötilastoja koskevassa selvityksessään (Tieto aika 8/1999).

Naisten kahden roolin yhdistäminen ei kuitenkaan ole uusi ilmiö. Suomi on aina profiloitunut runsaan naisten työhön osallistumisen maana. Näin oli jo silloin, kun esimerkiksi Ruotsissa naisten työssäkäynti oli vielä erittäin vähäistä. Nainen omaksui meillä sekundäärisen ansiotyöntekijän roolin miehen toimiessa perheen pääasiallisena elättäjänä. Nykyisin naisten pitkän koulutuksen yleistyttyä ja perheellistenkin naisten siirryttyä entistä vaateliampiin työtehtäviin varsinkin 60-luvun naisliikkeen rohkaisemina ja tasa-arvolainsäädännön toteuduttua on ryhdytty edellyttämään molemmilta vanhemmilta tasa-arvoista panosta lasten hoitoon ja kasvatukseen. Miesten osallistumista estää nykyisin paitsi perinne mm. se, että vanhempainlomaa vielä karsastetaan sekä työntekijä- että työnantajataholla. Alle 30-vuotiaitten miesten keskuudessa alkaa kuitenkin jo olla niitä, jotka haluavat ottaa totuttua enemmän vastuuta perheestä.

Myös kouluikäisille lapsille tilanne on ongelmallinen. Vanhempien pitkistä työpäivistä johtuen he joutuvat itsenäistymään liian varhain. Lapsen turvallisuudentunne heikkenee, normaalit moraalikoodit jäävät häneltä oppimatta, päihteetkin tulevat kuvaan. Pienten lasten lisäksi varsinkin murrosikäiset tarvitsevat vanhempiensa tukea lastenpsykiatrien mukaan. Juuri on koettu, mitä tapahtuu, kun kasvuikäiset jäävät liialti yksin ja mm. väkivaltafilmien antamien esikuvien varaan.

Yhteiskunta on meillä toki myös aikaisemmin joutunut perhe- ja lapsiongelmiin eteen. Viime sotien jälkeen käynnistyi osana maan jälleenrakennusta varsin mittava toiminta alhaisen syntyvyyden nostamiseksi ja siten sodan aiheuttaman väestökadon korjaamiseksi

ja mm. siinä tarkoituksessa monilapsisten perheiden ja äitien auttamiseksi. Perustettiin perhepoliittinen Väestöliitto ajamaan parannuksia perheiden ja lasten asemaan. Kansallisen edun nimessä laadittiin perhepoliittinen lainsäädäntö lapsi- ja perhelisin sekä muin toimin, mm. perustamalla kunnallinen kodinhoitajajärjestelmä perheenäitien avuksi. Sitä varten käynnistettiin laaja kodinhoitajien koulutus, nyttemmin lopetettu.

1950-luvun perhepolitiikan mukaan katsottiin toivotuksi lapsiluvuksi neljä lasta perhettä kohti. Se, että naiset Elsa Enäjärvi-Haaviota ja Helvi Sipilää myöten saattoivat silloin yhdistää uran ja työelämän haasteet ja neljä - viisi lasta, johtui paljolti siitä, että vakainaista ja kouluttua kotiapua, kodinhoitajia, oli saatavissa. Onko sellainen apu aivan mahdotonta tänään?

Kansakunta osoittikin 40- ja 50-lukujen vaihteessa elinvoimansa ja jälleenrakennustahtonsa, kun syntyivät niin sanotut suuret ikäluokat. Saksassa ei pystytty samaan. Sodanjälkeisikäluokkia kutsutaan siellä heikoiksi ikäluokiksi varsin ymmärrettävistä syistä.

Huomionarvoista on, että Ruotsille kehitti sosiologi Alva Myrdal teorian perheen ja ansiotyön yhdistämisestä. Sen mukaan naisten elinkaari on jaettavissa kolmeen osaan, koulutus- ja varhaisammattivuosiin, kotivuosiin ja jatkotyövuosiin, jolloin naisella on vielä käytettävissä kahdesta neljään vuosikymmentä työelämässä. Yhä järjestelmä toimii, vaikka se välillä koki vastustusta, kun väitettiin, ettei nelikymmenvuotiaista naisista enää ole työmarkkinoille. Naiset pyrkivät osoittamaan, että he päinvastoin ovat hyvää työvoimaa ohitettuaan lapsenhoitovaiheet kaikkine pulmineen. Järjestelmä on järkevä ja toimiva parastaikaakin suurelle osalle naisia, joskaan se ei ole naisliikkeen suosiossa. On todettava, että nykyajan naisliike katsoo asioita lähinnä pitkälle koulutettujen naisten kannalta kansakokonaisuutta huomioon ottamatta. Siten katsotaan naisen kotivuosien estävän hänen etenemistään työelämässä. Myös ns. edistysellinen tutkimus vierastaa naisen perheroolia. ”Perhe on osoittautunut yllättävän pulmalliseksi tutkimuskohteeksi. Jo käsitteenä perhe mielletään jollakin tavalla konservatiiviseksi ja tutkija on miltei selityksen velkaa kollegoilleen, jos ilmoittaa tutkivansa perhettä”, professori Riitta Jallinoja toteaa.

Välittömästi viime sotien jälkeen perhepoliittista lainsäädäntöä kehitettäessä silmämääräksi otettiin siis kansakunnan olemassaolon turvaaminen ja siten syntyvyyden pitäminen riittävän suurena. Erilaisin perhe- ja veropoliittisin tuin pyrittiin rohkaisemaan perheellistymiseen. En ole huomannut, että näin uusliberalismin aikana tämä kuuluisi päällimmäisiin kansallisiin pyrkimyksiin. Riittävän syntyvyyden oltua meillä aikaisemmin kansallisen hyvinvoinnin mittoja tänään on pikemminkin pyrkimyksenä korvata edessä oleva työvoimapula käyttämällä hyväksi muiden maiden valmiiksi kouluttamaa työvoimaa, sekä pitkälle koulutettua että vähemmän koulutettua. Olisiko otettava huomioon, että ratkaisu

ei kuitenkaan ole vain palkka- ja työvoimapolitiittinen?

Jos tässä kerää aineksia johtopäätöksiksi, tosiasia on, että meillä vanhemmat ja lapset voivat pahoin. Avioliitoista puolet päättyy eroon, kuten totesin. Meillä on 160 000 yksihuoltajaäidin perhettä ja vajaat 30 000 yksinhuoltajaisän perhettä. Muuan yhteiskunnallinen signaali on, että ns. sinkkuilmiö yleistyy: 35-vuotiaiden tahtoen tai tahtomattaan lapsettomien naisten osuus on lyhyenä ajanjaksona, vuoden 1986 17 prosentista nousut 24 prosenttiin vuonna 2000 (Tilastokeskus, 2001:6).

Mitä pitäisi tehdä?

Osviittaa antaa mm. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Kun liiton toimeenpaneman ”kuuman puhelinlinjan” aikana äskettäin kyseltiin vanhemmilta heidän toivomuksiaan perheen ja työelämän suotuisammaksi yhdistämiseksi, odotukset kohdistuivat kahtaalle. Keskeisimpien perhevelvollisuuksien vuosiksi toivottiin työelämältä enemmän osa-aikatyötä, nelipäiväistä työviikkoa, vuorotteluvapaata sekä työpaikkakohtaisia joustoja. Niiden mahdollisuuksista toivottiin myös tiedotettavan nykyistä aktiivisemmin. Eeva Kuuskoski tiivistä palautteen toteamalla, että lapsiperheiden näkemys puuttuu työmarkkinapöydästä.

Toiseksi ”kuumaan linjaan” yhteyttä ottaneet halusivat valtiovalle, päättäjille viestittää, että kotihoidontuki tulee korottaa entiselleen ja ulottaa lapsen kouluikänsä asti. Merkittävänä epäkohtana pidettiin sitä, ettei kotona lapsia hoitavalle vanhemmalle kerry kotivuosisista eläkettä. Se pitäisi toteuttaa. (Se on jo toteutettu Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa.) Lapsiperheiden verotusta pidettiin liian raskaana. Toivottiin perheverotusta.

On todettava, että vuoden 1995 lopulta lähtien valtiovalta on vähentänyt meillä perhepoliittisia tukimuotoja. Vuoden 1995 syksyllä alennettiin ensin lapsilisiä ja vuoden 1996 alussa kodinhoidontukea ratkaisevasti. Kumpaankaan ei leikkausten jälkeen ole tehty indeksitarkistuksia. Kun vielä vuoden 1997 alussa ansiotulovähennys eli ns. kannustinvähennys poistettiin veronalaisilta sosiaalietuuksilta, se kiristi kotihoidontukea saaneiden verotusta. Kun samana vuonna siirryttiin koko maassa lisäksi samoin perustein perittäviin päivähoitomaksuihin, alimpien tuloluokkien maksut nousivat, mutta ylimpien tuloluokkien maksut alenivat. Maksut nousivat sitä enemmän, mitä pienituloisemmasta perheestä oli kysymys. Kun vielä kotihoidontuki korvattiin hoitotuella, tuen tulosidonnainen lisäosa pieneni (lis. Heikki Hiilamo, Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitos).

Tutkijan mukaan tarkastelujakson ”dramaattisimman muutoksen” kuitenkin aiheutti kotihoidon tuen vuoden 1996 leikkaus. Kaikkien tutkittujen esimerkkiperheiden elinvara laski silloin selvästi, vaikka työssä käyvän puolison ansiotulot olisivatkin nousseet. Kuitenkin lama oli siinä vaiheessa ohi. Kun on ihmetelty, miksi työttömien perheissä on haluttu saada lapset päivähoitoon, vaikka vanhempi/vanhemmat ovat kotona, muuan selitys löytynee seuraavasta: verrattaessa esimerkkiperheitä keskenään työttömien perheistä ne, jotka käyttivät päivähoitoa, menettivät elinvaraansa 7,9 prosentilla, mutta ne, jotka saivat kotihoidontukea, menettivät elinvarastaan 17,7 prosenttia.

Palatakseni Eeva Kuuskosken lausuntoon hän kotihoidon tuen syrjintään viitattaessa toteaa, että Suomessa luodaan liian helposti yksisilmäisiä mittoja ja unohdetaan vaihtoehtoja: ”Yleinen ilmapiiri sallii vain yhden totuuden, eikä uskalleta miettiä, saati ajatella, muita vaihtoehtoja. Moniarvoisuuden ja perheiden valinnanvapauden nimessä on toivottavaa, että erilaisia (tasa-arvoisia, M. V.) ratkaisumalleja olisi käytettävissä kansakunnan jälkikasvua hoidettaessa.”

Palautan mieliin Leninin ja Venäjän vallankumouksen naispuolisen ideologin Alexandra Kollontayn keskustelun. Leninin kerrotaan tiedustelleen, tulisiko uutta yhteiskuntajärjestelmää luotaessa perhe ottaa tavalla tai toisella järjestelyissä huomioon. Kollontay, joka vallankumouksen vuoksi oli jättänyt miehensä ja lapsensa, vastasi kieltävästi. Naistenkin työvoima tarvittiin hänen mielestään erittäin kipeästi uuden yhteiskunnan rakentamiseen, joten lapset oli syytä hoitaa ryhminä päiväkodeissa. Samalla varttuva sukupolvi voitiin kasvattaa sisäistämään uusi valtiollinen ideologia.

Me emme Suomessa elä vaihetta, jolloin yhteiskunnan vahva puuttuminen kansalaisten ja perheiden elämisen malleihin olisi tarpeen, mikä oli varsin ymmärrettävää vuoden 1917 Neuvostoliitossa.

Onko valtiovallan siis tulonsiirtoja toisaalta ohjaamalla, toisaalta niitä kieltämällä tai leikkaamalla tarpeen puuttua nyt siihen, missä meillä pienet lapset hoidetaan, missä ei? Onko syytä antaa kansalaisten itse valita se hoitomuoto, joka kussakin tapauksessa parhaiten sopii ja katsoa asiaa ennen kaikkea lapsen edun kannalta? Yhteiskunnan tehtävänä taas on osoittaa perhepoliittinen tukensa tasapuolisesti niin, että kansalaiset pystyvät selviytymään uuden sukupolven aiheuttamista lisäkustannuksista.

On lopuksi aihetta todeta, että on tarpeellista kuulla lastenpsykiatreja. He korostavat lapsen hoito- ja kiintymyssuhteen pysyvyyden merkitystä etenkin lapsen toisella ja kolmannella ikävuodella.

Valtiovallan osuus on työmarkkinaosapuolen ohella keskeisimpiä tekijöitä, kun etsitään teitä yhteiskunnan suuremmalle lapsimyönteisyydelle.

Olen tässä kuin pahanilman lintu vetänyt esiin ongelmia ja epäkohtia tämän päivän yhteiskunnan yhdeltä sektorilta. Toki meillä on myös tyytyväisiä perheitä ja onnellisia isiä, äitejä ja lapsia. Kyllä meillä osalla menee oikein hyvin, mutta kaikilla valitettavasti ei. Miten päästä työn ja perhe-elämän onnistuneempaan yhteensovittamiseen?

Vastaukseni on:

Vuonna 1975 meillä tehtiin yhteiskuntaa tervehdyttävä talouspoliittinen sopimus valtioval-
lan ja etujärjestöjen kesken. Se kulkee Korpilampi-sopimuksen nimellä ja on hyvässä
muistissa. Ehdotan vastaavaa sopimusta perhepolitiikalle. Meillä on mahdollista edetä
yhteiskunnan keskeisen ongelman ratkaisemisessa, mikäli valtio, työnantaja- ja työntekijä-
järjestöt, kansalaisjärjestöt sekä yritysmaailma päättävät, että perheen ja lasten hyvinvointi
on kansakunnalle ydinkysymys. Tulee päästä yhteiseen sopimukseen siitä, että ongelma
hoidetaan kansallisen edun nimessä yhteistuumiin kuntoon!

Alustusten pohjalta käyty keskustelu

Pääjohtaja Vappu Taipale

Arvoisa puheenjohtaja. Haluaisin kiittää valiokuntaa, että se on käynyt käsiksi tällaiseen teemaan, joka on jo pitkään ollut suomalaisessa yhteiskunnassa ajankohtainen. Nyt se on tietysti poliittisesti ajankohtainen eduskunnassa käytävän toisen keskustelun kannalta. Haluaisin kiittää myöskin molempia alustajia hyvin tasapuolisista, tasapainoisista ja moniulotteisista esityksistä.

Me olemme todella erittäin mielenkiintoisessa ja hankalassa vaiheessa, koska kaikki asiat näyttävät niin moniulotteisilta. Samanaikaisesti, kun meillä kokonaissyntyvyys näyttää alhaiselta, niin tosiasiaassa se on Euroopan unionin korkeimpia. Me kilpailemme koko ajan Irlannin ja tanskalaisten kanssa johtopaikasta samanaikaisesti, kun Espanja ja Italia edustavat tilastoidun maailman alhaisimpia syntyvyyksiä eli siellä eletään sitä vaihetta, jossa naisten on pakko olla lapsettomia ja naimattomia päästäkseen työelämään, mikä tilanne meillä oli Marjatta Hietalan kuvauksen mukaan jo kauan sitten. Ja samanaikaisesti sitten meillä syntyy sinkkukulttuuri, jolloin on isompi osa niitä naisia ja miehiä, jotka eivät halua lapsia ja sitten on vielä ne, jotka ovat tahattomasti lapsettomia, jolloin kuva näyttää hyvin monimutkaiselta.

Toisaalta tämä koko työelämän ja perhe-elämän yhdistäminen on myöskin hankalaa. Minulla on sellainen tunne, että se taistelu, joka käytiin 8-tuntisen työpäivän puolesta melkein sata vuotta sitten, on nyt hävitty uudestaan. Sellaista ei enää ole. Se on erittäin kohtalokasta sekä miehille että naisille. Varsinkin tässä tilanteessa, jossa me tiedämme, mihin me kuljemme. Me kuljemme kohti ikääntyvää väestöä, jolloin se työvoima, joka meillä tänään on, on meille tavattoman kallista ja arvokasta. On kaksi vaihetta, jossa perhe-elämän ja työelämän yhdistäminen on erittäin tärkeää. Ensiksi se on silloin, kun lapset ovat pieniä ja se tulee uudestaan silloin, kun omat vanhemmat ovat ikääntyviä. Jos työelämän suhteen päästäisiin järkeviin perspektiiveihin, voitaisiin ajatella pitkää työelämän kautta, jossa näitä huokosia on enemmän.

Meidän sosiaali- ja terveydenhuoltomme muodostaa siinä erinomaisen hyvän esimerkin. Laman aikana ei ole palkattu nuorta työvoimaa ollenkaan. Keski-ikä on tänä päivänä 44 vuotta, ja tuosta valtavasta naisten joukosta enää vuosittain noin 6 000 on äitiyslomalla, koska he ovat niin iäkkäitä. Ne, jotka ovat äitiyslomalla, ovat niitä sijaisia, joita ei sitten edes paljon lasketa minnekään, joilla on vaikeuksia epätyypillisten työaikojen ja työsuhteiden kanssa. Lisäksi siihen, mitä Marjatta Väänänen kertoi: alle kouluikäisten lasten vanhemmat nimenomaan ovat myös työajaltaan epätyypillisissä töissä. Puolet isistä ja joka kolmas äiti on työssä muulloin kuin kahdeksasta neljään, mikä lisää tätä ongelmaa. Eli kannattaisin hyvin voimakkaasti tällaista "Korpilampi"-ajatusta. Se olisi niin kuin tavallaan uuden sukupolven "tietoyhteiskunnan Korpilampi", jolloin me näkisimme sekä miesliikkeen että naisliikkeen uusien ajatusten ja perheen arvon nousun ikään kuin uudelle kierrokselle. Suomi, joka on tietyllä tapaa edelläkävijä, joutuu itse luomaan ne konseptinsa ja tässä olisi sille oiva haaste.

Toiminnanjohtaja Maija Riihijärvi-Samuel

Arvoisa puheenjohtaja. Kun edustan Martta-järjestöä ja me olemme tehneet nyt toistasataa vuotta kotitalousneuvontaa, niin kiinnitin huomiota professori Hietalan puheenvuoroon, jossa hän peräänkuulutti juuri käden taitojen edelleen viemistä. Tätähän me olemme tehneet. En ole kuitenkaan niin hirveän pessimistinen, koska meillä on ollut näitä erilaisia projekteja, emmekä me halua puhua uusavuttomista, vaan uusosaavista, koska kotitalousopetus ja -neuvonta on meillä niin perinteistä. Suomalaisen lapsen hyvinvointiin on vaikuttanut valtavasti meidän hygieniaopetus jo vuosisadan vaihteesta. Terveystila on parantunut paljon tällaisen kotitalousneuvonnan käsissä ja tällä minä korostan vielä, että kotitalousneuvonta myös kehitysmaissa on se varmin, vaikka hidas tie, perheen hyvinvointiin. Sitten olivat nämä pienet osuustoiminnalliset yritykset, että naiset saivat rahaa. Nämä ovat suomalaista historiallista taustaa. Käden taidot ovat todella merkittäviä ja sen takia me olemme aina puolustaneet kotitalousopetusta ja käsityön opetusta kouluissa. Lisäksi meillä on hyvä systeemi juuri kansalais- ja työväenopistossa. Minä, joka edustan sitä suoraan koteihin menevää neuvontaa, en olisi niin pessimistinen kuin meidän alustajamme. Kun meillä alkaa olla hyvä pohjakoulutus nuorilla niin aika pienellä resurssilla voidaan saada parempi henkinen hyvinvointi myöskin perheisiin. Minä olen ollut kohta kolmekymmentä vuotta järjestön palveluksessa ja tänne eduskuntaankin on varmaan Martta-järjestönkin toimesta tuotu melkein joka toinen vuosi asia, että kotona tehdyn hoiva- ja huolto-työn pitäisi olla eläkkeisiin oikeuttavaa. Tällä hetkellä ovat taas ruotsalaiset ja suomalaiset Martat tekemässä hyvin tarkkaa laskelmaa, että tämä otettaisiin huomioon. Tämä olisi

myöskin hyvin vahva perhepoliittinen kannanotto. Kun meillä on nämä pohjoismaiset yhteydet, pohjoismaiset järjestöt, niin siellä juuri huomaa, että nämä valtiot ovat olleet varakkaampia, eikä naisten ole tarvinnut olla koko ajan työssä jo nuoresta asti. Sairaanhoidajat Islannissa saattavat olla sitten töissä 70-vuotiaaksi asti, kun he ovat hyvin innokkaita lähtemään 45-vuotiaana vielä töihin. Suomalaisista naisista voi sanoa, että kyllä monet ovat hyvin väsyneitä, ja 50-60-vuotiaana halutaan eläkkeelle juuri sen takia, että heillä on ollut niin pitkä työkausi. Nähtävästi se kotona oleva kausi on antanut paljon juuri pohjoismaisille naisille ja he ovat hyvin innokkaasti työelämässä sitten vanhempana. Ja tasa-arvon mukaan myös miehet, jotka tekevät kotona huolto- ja hoivatyötä, saavat siitä eläkettä. Minä olen henkilökohtaisesti sitä mieltä, että tämä vapauttaisi myöskin nuorille ihmisille työpaikkoja tietyksi ajaksi, he saisivat kokemusta työelämästä ja tämä olisi myöskin työllisyyskysymys.

Kansanedustaja Rauha-Maria Mertjärvi

Arvoisa puheenjohtaja. Minua jollakin tavalla järkytti ministeri Väänäsen puheenvuorossa tämä, että kysellään, voiko lapsen tuoda viikonlopuksi kotiin ja sitten muuten pitää hänet päiväkodissa. On aika hirveää, että meillä yhteiskunta on jo hiljalleen tottunut siihen tai yrittää tottua siihen, että meillä on viikonloppuisia, mutta että sitten olisi vielä viikonloppukotikin. Tuosta avautuu aika kauhea tulevaisuuskuva. Toisaalta, jos siitä jotain positiivista yrittää löytää, niin se osoittaa, että päiväkoteihin luotetaan. Tutkimus, joka viime vuonna tuli esille päiväkotilapsista, ei kuitenkaan anna päiväkodeille ihan täyden kympin arvosanaa, vaan tuo esille aikamoisia ongelmia, joita päiväkodeissa ihan pienestä asti kasvaneet ovat käyttäytymisessään ja kehityksessään tuoneet esille.

On tietysti hirveän hyvä, että meillä on tällainen päiväkotijärjestelmä, joka mahdollistaa työssäkäymistasa-arvon naisille, mutta samalla minusta on jäänyt hoitamatta se kotikenttä siinä mielessä, että asenne kotityötä kohtaan ei ole sellainen kuin sen pitäisi olla. Sitä ei arvosteta todellisena, tuottavana työnä. Kuitenkin, jos ajattelee, että se työmäärä lisättäisiin jollakin mittarilla vaikka bruttokansantuotteeseen, niin kylläpähan olisi luvut toisennäköisiä maailmassa. Se, että sitä ei olla arvostettu, näkyy siinä, että tämä eläkejärjestelmä ei ulotu kotityötä tekeviin äiteihin. Siitä on käsittääkseni lakialoittekin täällä eduskunnassa meneillään. Ja toinen asia minusta on ollut se, milläläilla kotiaputyöhön on suhtauduttu, kun ei tätä kotiapulaisjärjestelmää ole kehitetty. Kuitenkin se voisi olla, aivan niin kuin edellisessä puheenvuorossakin tuli esille, yksi sellainen työnteon muoto, jota ainakin minä arvostan paljon. Minusta se on sellaista palkkatyötä, josta palkan voisi verotuksessakin

vähentää. Ja kun ajatellaan tällaista Korpilammen sopimuksen kaltaista perhesopimusta, siinä ensimmäinen asia olisi juuri, että kotityön arvo tunnustetaan, että kodissa tehtävä työ on samanarvoista työtä kuin muuallakin tehty työ. Lähdetään tällaisia asioita korjaamaan sinne työmarkkinaosapuolille.

Kansanedustaja Kyösti Karjula

Arvoista puheenjohtaja. Ihan aluksi haluan kiittää professori Hietalaa ja ministeri Väänästä erittäin mielenkiintoisista ja monipuolisista puheenvuoroista. Minusta me keskustelemme nyt asiasta, joka ei ole sillä tavalla muodikas, mitä tavallaan tämä ajan henki edellyttää, mutta asiasta, jonka merkitys ei katoa siihenkään, että aihe ei ole muodikas. Siksi minusta tässä ministeri Väänäsen näköalassa yhteiskuntasopimuksesta, jota pääjohtaja Taipale ryyditti tietoyhteiskunnan Korpilammesta, on ehkä sitä henkistä näkökulmaa, johon meidän tulevaisuusvaliokunnassa pitäisi nyt myötävaikuttaa, jotta asia saataisiin esille. Minä oletan, että monet teistä tässä foorumissa mukana olevista olette jollakin tavalla minunkin taustaan törmänneet ja minusta on ajan paradoksi myös, että saan olla yksi oman puolueeni - rohkenen kollegojen läsnäollessa sanoa näin - arvostama tietoyhteiskunta-asiantuntija, mutta samanaikaisesti tällainen suurperheen isä-hölmöläinen. Jos mitataan millä mittareilla hyvänsä, minä voin sydämestäni sanoa, että olen onnellinen isä ja omaan onnellisen perheen. Minusta kysymykseen, mitkä ovat ihan oikeasti tulevaisuuden tietoyhteiskunnan hyvinvoinnin mittarit, pitäisi pysähtyä ihan uudella tavalla. Se liittyy nimenomaan siihen murrokseen, mitä hyvinvointiyhteiskunta tänään läpi elää. Voidaan sanoa, että meidän mittarimme ovat siinä määrin vanhentuneet, että jopa yhteiskuntapolitiikka tuottaa sisältöjä, joilla ei ole vastinetta siinä tilanteessa, missä me olemme.

Tähän edustaja Mertjärven kannanottoon sen verran kiteytän, että kodista on tullut paikka, jossa ei ole varaa olla kenenkään. Jos tähän perusratkaisuun ei löydetä vastausta, on selvä asia, että se todellinen vanhemmuus, joka on kuitenkin ydinlähtökohta lapsen kasvulle ja kehitykselle, ei voi toteutua. Puhutaan paljon sosiaalisesta pääomasta. Professori Hietala minusta hyvin tarkasteli, miten nämä siteet ovat katkenneet. Minusta on yksi ajan paradoksi, että nyt me puhumme siitä, miten lisätään sosiaalista pääomaa, tilanteessa, jossa on luotu kaikki mahdolliset mekanismit, joilla murennetaan tämän sosiaalisen pääoman syntymisen lähtökohdat ja edellytykset. Tässä muutama näköala, mutta vielä kiteytän tämän hienon oivalluksen: yhteiskuntasopimus, tietoyhteiskunnan Korpilampi.

Kansanedustaja Pekka Vilkuna

Kiitos herra puheenjohtaja. Minä ottaisin vielä tähän tämän nykyajan hektisen, lyhytjänteisen nautinnon tavoittelun, joka on suuryrityksillä aivan läpi linjan. Neljännesvuosikatsauksittain tehdään tuloksia ja osakekurssin korkeus on paras mittari, millä asiaa voidaan mitata. Tämä sama on tunkenut yksilötasolle ja perhetasolle. Jatkuvasti vain kaikki mitataan rahassa ja kaikki mitataan sen hetken hauskuutena. Ei ymmärretä sellaista asiaa, että on hyvinkin viisasta laskea elintasoa lasten elämisen tason vuoksi. Ei pystytä ymmärtämään, että kylvön tekeminen maksaa. On kylvettävä kunnolla, että voisi joskus jotain niittää. Tänä päivänä hyvin monessa tapauksessa kylvötyöt on täysin tekemättä. On trendikkäämpää haalia Brysselistä salkullinen euroja kotiin kuin katsoa lasten perään. Sitten ihmetellään, miten tässä näin kävi. Tällaisilla isyysloman lisäyksillä ja muilla vapaaajan lisäämisillä ei ole mitään merkitystä, elleivät vanhemmat ole sitoutuneet perheen kasvattamiseen. Jos tämä loma käytetään golfin pelaamiseen tai johonkin muuhun, niin ei sillä ole perheen kannalta mitään merkitystä. Jos kotityötä todella arvostetaan yhteiskunnan kannalta niin, että sinne tulee esimerkiksi eläkekertymää ja että pidetään trendikkäänä huolta oman perheen ja lasten tulevaisuudesta tarpeeksi pitkälle, vasta silloin se onnistuu.

Johtaja Marjatta Kaartinen

Arvoisa puheenjohtaja, hyvät läsnäolijat. Edustan tässä kirkon perheneuvontatyötä. Olen tehnyt perheasiain neuvottelukeskukseen johtajana Porissa pääasiassa avioparisovittelua ja pariterapiaa, perheryhmien hoitamista hiukan vähemmän. Ajattelin, että perheestä on aika vaikea puhua ilman, että huutaa vaimon ja miehen suhteesta, naisen ja miehen suhteesta ja perusnäkemyksestä rakkaudesta. Meidän välineemme tietysti tuossa työmuodossa ja terapiatyössä yleensäkin on paitsi hoitaa rikkimennyttä ja tehdä korjaavaa työtä, joka kohdistuu paitsi suhteeseen, niin asianomaisten henkilöiden omaan olemiseen, persoonaan, ja se on myös vaikuttamista asenteisiin.

Minua ilahdutti tässä kuullussa tämä konkreettinen puoli, miten voimme vaikuttaa. Tässä talossa se ei ole vain puhetta, vaan voidaan tietysti ryhtyä toimeen. Ilahduttaa tämä ajatus tietoyhteiskunnan Korpilammesta yhtä paljon kuin näkemys professori Hietalan alustuksessa asumiseen ja asuntopolitiikkaan vaikuttamisesta. Kotihan on persoonan jatketta ja todellakin se on eittämättä väline, jota kautta voidaan vaikuttaa perheitten hyväksi.

Lyhykäisesti haluan sanoa asiasta, mitä perheasian neuvottelukeskusten työssä on löytynyt, mutta joka jotenkin ei ole päässyt edes naistenlehdissä vielä riittävästi esille. Sitoutuminen lähiyhteisöön, jota äskeisessä puheenvuorossa peräänkuulutettiin myös, on varmasti perheiden ja perheen jäsenten onnellisuuden ja hyvinvoinnin keskeinen lähtökohhta. Meillä on tietoa yksilön kehityksestä ja kasvusta aika paljon, mutta puolisoiden välisen suhteen kehityksestä ja kasvusta ei niinkään. Se kuitenkin selvästi noudattaa tiettyä lainalaisuutta ihastumisesta irtautumisen kautta liittoutumiseen.

Työyhteisössä on muotia tänä päivänä tietoisesti hoitaa sitoutumisia ja ne ovat joskus familiäärisempia kuin yhteisön jäsenten liittyminen omaan perheeseen. Työpaikkaromanssit ja avioliittojen purkautumiset niiden kautta ovat varsin yleisiä. Aikaisemmin koti on ollut paikka, josta haetaan voimaa, että jaksetaan työssä. Tänä päivänä työelämä antaa välineitä, jotka olisivat myös kelvollisia kodeissa ja perheissä käytettäväksi ja yksi niistä on avioliiton tietoinen hoitaminen, perheen perustavien jäsenten, miehen ja naisen, keskinäisen suhteen tietoinen hoitaminen ja sitä kautta perheenjäsenten välisen suhteen tietoinen hoitaminen. Sen avainasia on läsnäolo ja kuulluksi tuleminen toinen toisillensa.

Tämän tietoyhteiskunnan Korpilammen soisin mielelläni sisältävän myös sen, mitä tämä lapsiin satsaaminen on jo antanut. Luulen, etten riko vaitiolovelvollisuuttani kovin paljon, jos kerron ihan lyhyen kuvan kymmenvuotiaasta pojasta, jonka viimeksi olen tavannut. Hän tuli kuvan kanssa, jonka oli piirtänyt. Siinä oli koti ja kolme ihmistä tikku-ukkoina kuvan laidassa ja se oli revitty. Hän pani hiljaa rauhassa paperin pöydälle. Kysyin, että tässäkö on nyt teidän perhe. Hän sanoi kyllä, mutta tätä pitää katsoa niin, että tässä on myös nämä välit. Kuva oli kuin myrskyn jäljiltä. Kaksi hahmoa olivat käsikädessä, kolmas oli irrallaan ja hän siirteli paloja yhteen, jolloin kolme näytti olevan yhdessä ja sitten hän sanoi, että onneksi nämä kaksi ovat yhdessä koko ajan. Se oli hän ja hänen äitinsä. Isä oli muuttanut pois kotoa. Syy, mitä hän pohdiskeli ja filosofoi, oli, että isä on aina työssä. Hänellä on niin hirveä kiire ja sitä kiirettä poika puntaroi. Eittävästi tämä perheen ja työelämän yhdistäminen ja miten siihen voisimme vaikuttaa, on varmasti yksi keskeinen asia, kun mietitään, miten tulevaisuuden sukupolvi, joka lapsista ja nuorista nousee, voisi paremmin.

Kansanedustaja Anne Huotari

Olen työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen. Minun mielestäni ongelma on tällä hetkellä se, että yhteiskunnan ikääntyminen nähdään liian yksipuolisesti vain vanhusten määrän lisääntymisenä, eikä nähdä sitä ongelmaa, mikä nyt täällä nuorissa ikäluokissa tulee. Siitä tulisi myös pitää huolta. Minulle on sanottu monta kertaa, että kun lapsiperheet ovat saaneet subjektiivisen päivähoito-oikeuden ja esiopetuksen niin nyt sitten lapsiperheille ei tarvita pitkään aikaan mitään. Viimeksi eilen olen lukenut sellaisen sähköpostin.

Minimiäitiyspäiväraha on tällä hetkellä 60 markkaa eli puolet työmarkkinatuesta. Käytännössä se tarkoittaa, että ensisynnyttäjän ikä nousee sen vuoksi, että hänen täytyy ensin ansaita ansiosidonnainen äitiyspäiväraha. Pätkätoista monesti jää minimiäitiyspäivärahalle. Se on minusta yksi suurimpia ongelmia tällä hetkellä etuuspuolella.

Olin USA:ssa Sitran matkalla, jolla Piilaaksossa sosiologi kertoi, että siellä on syntynyt ns. do-in-family eli perheet tekevät lapsilleen toimintasuunnitelmat, tavoitesuunnitelmat, strategiset polut eli jokaiselle on jääkaapin ovesa oma tavoitesuunnitelmansa. Me olimme kaikki yhtä mieltä siitä, että Suomessa ei pitäisi missään tapauksessa tällaiseen mennä. Minä kannatan tällaista sopimusta. Minusta siinä voisi luoda onnellisen perheen kuvan eli ei puhuttaisi aina tästä pahoinvoinnista niin paljon, vaan luotaisiin sen onnellisen perheen kuva. Onnellinen perhe on sellainen, joka on myös yhdessä kotona - onnellinen perhe ei ole suorittaja, vaan se on tavallinen perhe. Ja minä luulen, että sitä kaivataan tällä hetkellä.

Tohtori Kauko Sipponen

Kun kuuntelemme perhettä koskevia selkeitä ja kiinnostavia alustuksia - niin kuin tänään - tulee kysyneeksi, miten alustajien esittämät käsitykset ja ehdotukset pääsisivät vaikuttamaan käytännössä. Ovatko perhe ja perhepolitiikka esimerkiksi mukana niissä tulevaisuutta koskevissa ennusteissa ja ohjelmissa, joihin päätöksentekijät toimintansa perustavat?

Yhdysvalloissa julkaistaan runsaasti hahmotelmia ja ennusteita olojen kehityksestä tulevaisuudessa, mutta ne keskittyvät useimmiten talouden ja teknologian kehityksen optimistiseen kuvaukseen. Futurologia vääristää tulevaisuuden kuvan, ellei ihminen, yksilö ongelmineen saa riittävästi huomiota. Miten on Suomessa?

Taloudellinen suunnittelukeskus julkaisi vuonna 1990 kirjan "Suomi 1990 - 2005. Haasteiden ja varautumisen aika". Kirjassa käsitellään kyllä väestöä ja työmarkkinoita sekä väestön elinoloja, muttei perhettä. Selvästikään perhe ei kuulunut Suomen taloudellista kehitystä koskevaan keskusteluun, vaikka se vaikuttaa esimerkiksi väestönkehitykseen, työvoiman uusiutumiseen ja kotitalouteen.

Sitra on järjestänyt Suomi 2015 -ohjelman puitteissa maamme johtaville päätöksentekijöille koulutus- ja kehitysohjelmia, joista kolmen tuloksena on jo julkaistu raportti Suomen tulevaisuuden menestystekijöistä ja haasteista.

Ensimmäisen raportin mukaan Suomi on vuonna 2015 taloudellisesti ja poliittisesti osa eurooppalaista perhettä. Syntyvyyttä voidaan lisätä perhepoliittisin toimenpitein. Tämän enempää perhe ei kuulu teemoihin, Suomen vahvuuksiin ja heikkouksiin.

Toisessa raportissa puhutaan perheen monimuotoisuudesta sekä pidetään tärkeänä tasapainoa työelämän ja perheen välillä myös tehokkuutta tavoittelevassa kilpailuyhteiskunnassa.

Kolmannessa raportissa sukeltaudutaan jo inhimillisiin elämänarvoihin, joiden tulee olla tasapainossa kilpailuyhteiskunnan paineiden kanssa. Perheyhteisön asema on heikentynyt, kasvattajan asema ja vastuu hämärtyneet. Perhe-elämän ristiriidat lisääntyvät, uusperheissä ihmissuhteiden hoito ja lasten kasvatus ovat vaativia tehtäviä. Perheiden tarpeet on otettava huomioon, perheen tukemisen koskettava kaikkia perhemalleja. Perhepolitiikkaa on priorisoitava ja kehitettävä. Perhe voimavarana ja ongelmana avautuu jo raportin lukijalle, vaikka sitä koskevia yksityiskohtaisia ehdotuksia ei tehdäkään.

Luultavasti näemme yhteiskunnan liian korostetusti julkisten yhteisöjen, markkinatalouden yksikköjen sekä kolmannen sektorin kokonaisuutena. Sosiaalisen organisoitumisen perusyksikön, perheen, asemalle ja tehtäville ei jää tarpeeksi tilaa ajattelussamme. Sitran ohjelmiin osallistuneiden eri ryhmien raportit osoittavat kuitenkin, että tietoisuus perheen merkityksestä näyttää kasvavan. Varmaan viime aikoina syventynyt keskustelu perheen ongelmista ja mahdollisuuksista vaikuttaa. Siksi perheestä on puhuttava ja kirjoitettava sekä sen keskeistä asemaa yhteiskunnassa analysoitava.

Kansanedustaja Leea Hiltunen:

Arvoisa puheenjohtaja, hyvät läsnäolijat Kokeneet ja viisaat. Kiitän minäkin puolestani näistä alustuksista. Ne olivat todella ansiokkaita ja paljon uutta antavia ja kannatan lämpimästi myöskin tätä tietoyhteiskunnan Korpilampi-sopimusta. Itse ajattelen, että erityisesti pitäisi nyt käsitellä kysymystä, mitä meille merkitsee koti ja minkä sisällön sille annamme ja sitä kautta kodin ja työelämän yhteen sovittaminen. Kysyn ennen kaikkea, mitkä ovat ne mittarit, jos me lähdemme miettimään perheen hyvinvointia, hyvän elämän mahdollistamista perheelle erilaisissa elämäntilanteissa. Itse korostaisin kovasti sitä, mikä merkitys on esimerkiksi vanhemmuudella. Miten tässä yhteiskunnassa luodaan edellytyksiä hyvälle vanhemmuudelle? Jos ihminen voi kasvaa lapsesta aikuiseksi terveessä ja turvallisessa ympäristössä, jossa nimenomaan arvostetaan erilaisuutta, moniarvoisuutta ja sitä, että elämä ei aina onnistu, eikä aina mene hyvin, niin uskon, että ongelmiin saadaan vastauksia ja asioita pystytään hoitamaan turvallisesti eteenpäin.

Siihen liittyvät myös asumiseen ja asuntopolitiikkaan liittyvät kysymykset. Asuntomessuilla korostettiin sitä, että asunnot palvelevat koko elämänkaarta. Silloin varmaankaan tekniset ratkaisut eivät pelkästään riitä, vaan se, minkälainen sisältö annetaan niille asujille, jotka asuvat näissä erilaisissa kodeissa. Ja lopuksi sanon sen, että meillä yhteiskunnassa on hyvinvointiselonteissa velvoitettu kuntia selvittämään, miten lapsiperheet voivat, mutta kuitenkin ratkaisuja kunnissa, yhteiskunnan tasolla, eikä valtion tasolla ole löydetty. Miten hoidetaan ne vaikeudet, mitä näiden selvitysten ja tutkimusten yhteydessä on esille tullut?

Emeritus professori Osmo A. Wiio:

Arvoisa puheenjohtaja. Yllätys, yllätys, aion puhua muutaman sanan viestinnästä. Epäsuorasti näissä molemmissa esityksissä se tuli esille. Professori Hietala mainitsi, että nykyiseen kotiin ei enää mahdu ruokapöytää. Mitä sillä tekee? Sehän on ihan turha väline siellä. Nykyäänhän istutaan kaikki ringissä televisiovastaanottimen ääressä ja korkeintaan on joku pikkupöytä kahvia ja ruokapaloja varten ja siinä syödään päivälliset ja ollaan hiljaa ja katsotaan televisiota.

Meillä puhutaan tietoyhteiskunnasta, mutta todellisuudessa on tapahtunut kyllä kahteen suuntaan informaation lisääntymistä ja vähentymistä. Televisiosta on tullut kotien aikavaras. Kodeissa ei enää keskustella niin kuin aikoinaan ruokapöydän ääressä. Esimerkiksi meidän kodissamme me vanhemmat ja kaksi poikaa puhuimme päivän asioista ja koulusta ja muusta heidän kanssaan. Ei sellaista enää ole. Televisio vie sen ajan. Se, mitä kotona

olla, niin ollaan hiljaa, katsotaan televisiota yhdessä tai korkeintaan sitten nuori väki istuu tietokoneen ääressä ja on yhteydessä jonnekin toiseen maahan, Yhdysvaltoihin tai Australiaan tai jonnekin.

Ja sitten on kännykkä, joka on tämä kolmas uusi informaatioyhteiskunnan väline, joka on myös tällainen kodista ulospäin suuntautunut pääasiassa. Jos nuori on kotiin yhteydessä, niin korkeintaan hän ilmoittaa, että tulen kotiin kello viideltä tai jotain vastaavaa. Jyväskylän yliopisto on osallistunut kansainväliseen tutkimukseen, jossa on juuri saatu tämäntapaisia tuloksia. Kaikkein lyhimpiä viestejä käyttävät muuten pojat, tytöt vähän jaarittelevat, mutta pojat ilmoittavat vain, missä ovat ja mitä tekevät. Tässä on tällainen kaksinainen kehitys, että kodin sisällä viestitään entistä vähemmän ja sitten viestitään kodista ulospäin ympäri maailmaa.

Television suora vaikutusta, ohjelmien vaikutusta, suuresti liioitellaan, kuten esimerkiksi väkivallan vaikutusta. Minä itse olen tutkinut 96 maan tilastotiedot sekä televisiovaastanottimen määrästä, television katsomisesta ja henkirikoksista ja korrelaatio on nolla. Ei ole mitään tällaista tilastollista makrokorrelaatiota näiden asioiden välillä. Tietysti mallia voidaan ottaa, mutta esimerkiksi kun tässä jokin aika sitten Yhdysvalloissa tapahtui tämä valitettava juttu, jossa koulupoika ampui opettajansa ja suuren määrän koululaisia, osoittautui, että hänen isänsä oli vienyt pojan kolmivuotiaasta saakka ampumaradalle ja opettanut pojan ampumaan ja kiväärikulttuuria. Minä en takaa tämän tiedon varmuutta, mutta minä kuulin, että tässä äskettäisessä suomalaisessa tapauksessa oli samalla tavalla isä opettanut pojan ampumaan. Ei syynä välttämättä ole televisio. Birminghamin yliopisto suoritti Englannin hallituksen, sisäministeriön pyynnöstä laajan tutkimuksen, jossa tutkittiin vankiloissa istuvaa kahta ryhmää. Toinen oli vankilassa väkivaltarikoksista ja toinen omaisuusrikoksista, siis henkilöitä, joilla ei ollut mitään väkivaltaista taustaa. Kaikki mahdollinen tutkittiin, mm. television katsominen ja lehtien lukeminen, ja ainoa korrelaatio, joka saatiin, oli perheväkivalta. Mitä enemmän oli ollut perheväkivaltaa, sitä enemmän väkivaltarikoksia nämä tekivät myöhemmin.

Tekniikan lisensiaatti Helena Kekkonen:

Ministeri Marjatta Väänänen totesi erinomaisessa alustuksessaan, että suurella osalla lapsia ja nuoria "ei mene hyvin" nykyisessä yhteiskunnassamme. Yhdyn täydellisesti tähän käsitykseen. Vaativan työelämän johdosta vanhemmilla on liian vähän aikaa lapsilleen. Tämän vahvistaa myös juuri ilmestynyt Mannerheimin lastensuojeluliiton 600 lapselle tekemä tutkimus. Vajaa puolet lapsista toivoi voivansa viettää aikaa äidin tai isän kanssa nykyistä paljon enemmän.

Keskusteluissa perhepolitiikasta unohdetaan kuitenkin usein koulun osuus. Lapset ja nuoret viettävät paljon enemmän aikaa koulussa ja harrastuksissa kuin vanhempiensa kanssa. Sen vuoksi koulun suuri kasvatuksellinen merkitys olisi otettava huomioon perheiden tilannetta pohdittaessa. Vanhempien ja opettajien keskeisestä yhteistyöstä puhutaan aivan liian vähän - ja sitä on riittämättömästi.

Suurella osalla vanhempia on käsitys, että lapset tarvitsevat harrastuksia. Lasten omien mielipiteiden mukaan he kuitenkin toivovat enemmän yhdessäoloaikaa vanhempiensa kanssa - vaikka vain hiljaisia lukuhetkiä tai arkisia askareita - yhdessä!

Muutama vuosi sitten ilmestyneessä Rooman klubin raportissa "Ihmiskunnan vallankumous" todettiin: "Kouluopetus ei liity kunnolla siihen maailmaan, jossa lapset ja nuoret joutuvat kohtaamaan". Nykyisessä väkivallan ja sotien maailmassa tämä on tullut erityisen ajankohtaiseksi. Nuoret kokevat kouluopetuksen pitkälti vieraannuttavana ja kiinnostamattomana, todellisen elämän ulkopuolisena. Toisinkin voisi olla: opettajien - ja kaikkien oppilaitosten kasvattajien - tulisi uskaltaa käyttää aikaa globaalisten ja eettisten asioiden pohdiskeluun. Vaikka siihen kuluisi näennäisesti varsinaiseen oppiaineeseen liittymätöntä aikaa, kokemusten mukaan oppilaiden kasvava oppimismotivaatio korvaisi sen monin verroin. Ja jotta oppilaat kokisivat todella koulunkäyntinsä mielekkääksi, he tarvitsevat siihen vanhempiensa osoittamaa kiinnostusta ja tukea. Näin ollen perhepolitiikasta keskusteltaessa myös koulun kasvatuksellinen ja ajankäytöllinen osuus tulisi huomioida, myös "Kokeneiden viisaiden" ryhmässä.

Professori Wiion mukaan tutkimukset osoittavat, että TV:n väkivaltaviihde ei ole lisännyt rikollisuutta. Näin varmasti on, mutta toiset (mm. Vappu Viemerön, Tytti Solantauksen ym.) tutkimukset osoittavat väkivaltaviihteen aiheuttavan lapsissa turtumista: yhä voimakkaampien elämysten tarvetta, tunne-elämän köyhtymistä ja empaattisuuden vähenemistä. Väkivaltaviihdeellä voi siten olla oma osuutensa lasten ja nuorten pahoinvointiin.

Kansanedustaja Eero Lämsä:

Kiitos näistä hyvistä alustuspuheenvuoroista ja siitä, että nämä puheenvuorot on sitten vielä saatavissa käyttöömme myöhemmässä vaiheessa.

Menisin yhteen asiaan, eli tämän yhteiskunnan pahoinvoinnin indikaattoriin eli avioerojen suureen ja kasvavaan lukumäärään. On kysymys hyvin isosta asiasta, ei vain yksin siitä, että kahden ihmisen tiet eroavat, vaan myös siitä, että hajoaa perhe. Monessa tapauksessa näiden lasten lähtökohta omalta kohdaltaan perustaa perhe ei varmaan ole paras mahdollinen, jos oma perheyhteisö on hajonnut.

Kun lukee tilastoja, millä tavalla eri yhteiskuntaluokissa avioeroja on, niin voisi ottaa kaksi reunaa. Tämän päivän lööppilehdessä kirjoitetaan, miksi julkkisavioliitot eivät kestä. Toisen reunan voisi ehkä ottaa viljelijäperheestä. Itse edustan viljelijäperhettä. Kun katsoo näitä tilastoja, niin viljelijäperheissä on vähiten avioeroja, joskin nekin ovat kasvussa. Mikä tähän vaikuttaa? Kaikkien avioliittojen, oli ne sitten missä yhteiskuntaluokassa tahansa, lähtökohtanaan on rakkaussuhde. Ei sillä ympäristöllä sinällään ole mitään tekemistä, vaan lähtökohta on rakkaussuhde ja kuitenkin ne sitten kariutuvat, toisissa yhteiskuntaluokissa vähän enemmän ja joissakin vähemmän. Kysymys on tietenkin silloin, että monet ulkoiset tekijät vaikuttavat ja kuten täälläkin on tullut esille, on työpaikkakysymyksiä ja kiirettä ja monta muuta tekijää. Kun ajatellaan maatilayhteisöä, siitä voisi ottaa joitakin asioita esille. Varmasti tällainen ympäristö vaikuttaa, luonto, eläimet, että isovanhemmat ovat lähellä. Ehkä sidonnaisuus maatalaan, siihen työhön ja ehkä väljyys, ympäristö, rakennukset, eläimet, kaikki tämän tyyppiset asiat vaikuttavat siihen, että on erilaisia vaikutteita, jotka luovat kestävyttä. En tiedä, onko maatilalla olevat avioliitot sen onnellisempia kuin missään muuallakaan, mutta tällaiset erilaiset tekijät pitävät kuitenkin yllä sidonnaisuutta ja voidaan mennä niiden pahojen aikojen ja vaikeitten aikojen yli paremmin. Tuli hyvin esille myös se, että perhesuhteiden hoitaminen on hyvin keskeinen asia, jota minun mielestäni pitäisi korostaa. Suhdetta ja perhettä on hoidettava ja pidettävä yllä. Mutta millä tavalla näitä ympäristön hyviä vaikutteita voidaan tässä yhteiskunnassa siirtää sinne, missä ongelmia on, tämä on tietysti iso kysymys. Asioita ei tietenkään voida sillä hoitaa, että ruvetaan Suomeen rakentamaan paljon maatiloja, että saadaan tätä kautta hoidettua tämä asia. Voisin tuoda tässä esille lopuksi, että ei ainakaan tämä keskittymispolitiikka, missä väestö keskittyy tiettyihin alueisiin, ole tukemassa perheiden kestävyttä, avioliittojen kestävyttä.

Minusta tämä Korpilampi-ajatus, tietoyhteiskunnan Korpilampi, on todella hyvä ja kannatettava ja tähän voisi ottaa paljon erilaisia asioita, millä tavalla tätä yhteiskuntaa todella pitäisi viedä eteenpäin pitkälläkin tähtäimellä.

Emeritus professori Hannu Soikkanen:

Liityn niihin, jotka kiittävät professori Marjatta Hietalan ja ministeri Marjatta Väänänen alustuksia. Niissä oli molemmissa sekä kiinnostavia näkökohtia, tietoja ja huolenkantoa nykytilanteesta.

Kun haemme menneisyydestä mallia ja selitystä nykyhetken tilanteeseen, meillä on kaksi väärää suhtautumista menneisyyteen. Löydämme menneisyydestä pelkkää kurjuutta tai sitten idyllin ja harmonian. Uskaltaisın sanoa, että nämä molemmat ovat väärää. Usein näkee edelleen korostettavan, kuinka onnellista oli aikaisemmin, kun eri sukupolvet elivät samassa taloudessa. Professori Hietalan viittauksen voi tulkita niin, että hän halusi tosin pieneltä osin palauttaa tämän samassa taloudessa elämisen. Professori Birgitta Odénin johdolla Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa on mielestäni osoitettu vakuuttavasti, että välit sukupolvien kesken ovat parhaat, kun vallitsee taloudellinen riippumattomuus ja tiettyyn rajaan etäisyys. Menneisyydestä löytää niin paljon katkeria riitoja sukupolvien välillä juuri yhdessä samassa taloudessa eletessä. Toki on myönnettävä heti, että kuvasta tulee helposti vino, koska konfliktit kirjautuvat. Mutta Pohjanmaalta, jossa oli paljon syytinkejä, on sanontoja, että syytinkiläinen elää kiusallaankin. Näin voimme sanoa, että eläkejärjestelmän kehittäminen on olennaisesti parantanut sukupolvien välejä ja voi vielä jatkaa, että ennen niin luja side vanhuuden ja köyhyyden välillä on murrettu.

Vuoden 1961 eläkelait ja niiden täydennykset ovat asettaneet yhteiskunnalle kasvavan tehokkuuden vaatimukset. Kun vielä eläkelait ovat täyttäneet odotukset siten, että elinikä on noussut ja noussut enemmän kuin on niitä luotaessa odotettu, niin edelleen tehokkuuden vaatimus on kasvanut ja myös sitten samasta syystä erikoissairaanhoidon menot ovat kasvaneet.

Tällä kaikella en kuitenkaan halua sanoa, että on olemassa eräänlainen nollasummapeli niin, että joutuessamme tehostamaan yhteiskuntamme ja erityisesti talouden toimintaa, joudumme valitsemaan sellaisen yhteiskunnan, jossa perhe on kovilla ja lasten ja työn ja perheen ja työn yhteensovittamisen vaikeus on väistämättä edessä. Toki meillä on taipumus ja erityisesti, kun katsomme jostakin näkökulmasta, valita toisensa poissulkevista

asioista molemmat. Uskoisin, että on olemassa alemman tason järjestely, joilla voidaan lieventää tätä poissulkemista. Ehkä on myös niin, että tehokkaan yhteiskunnan luominen on tapahtunut väärin mekanismein. Voi olla myös, että kysymys on mielikuvista, eikä jostakin kovista rakenteista. Vaikka kyllä monet kovat rakenteet ovat psykologisia. Tällöin voi olla näennäistehokkuutta, joka on kuitenkin hyvin raskasta.

Avioerot ovat varmasti vaikuttaneet, mutta myös ehkä kertovat tästä paineesta, joka syntyy tehokkuuden vaatimuksesta. Sellaisen, joka on ollut naimisissa 45 vuotta, on vaikea ymmärtää. Ne voivat olla asioita, jotka ovat vain kokemuksellisesti ulkopuolelta ymmärrettävissä. Avioliitoista ei puolet pääty eroon, koska eroja on puolet viime vuonna solmituista, mutta ne ovat pitkän ajan kuluessa solmituista avioliitoista. Naiset panevat avioeron yhä useammin vireille ja se kai selittyy sillä, että juuri he ovat tyytymättömiä. Näin heillä voi olla suurempi syy olla tyytymättömiä. Rakennettaessa hyvinvointivaltiota ihmiskuvamme oli vähän yksinkertainen. Toki olen sitä mieltä, että hyvinvointivaltio on toiminut, mutta siltä on odotettu liikaa ja se johtaa helposti katteettomaan optimismiin, että varioimalla yhteiskuntaa me helposti muokkaamme tai luomme parempia, vastuullisempia ihmisiä. Taloudellisesti turvatummissa oloissa meillä on mahdollisuus ja varaa herkkyyteen, joka ilmenee erilaisina vaikeuksina.

Uskoisin, että me voimme siirtää vähän resursseja vanhuudesta lapsuuteen päin, vaikka tällä hetkellä ensimmäisen kerran historiassa laajalti ikääntynyt polvi nauttii eläkettä ja marisee kovasti. Lisäksi yhdessä suhteessa me saamme pitemmän eliniän hedelmiä ilmaiseksi. Yhä useammalla lapsella ja nuorella ovat kaikki isovanhemmat elossa ja se on uutta ja siinä on ehkä myös kasvatuksellinen voimavara. Voimme olla lapsenlapsiimme yhteydessä jopa ohi heidän omien vanhempiensa.

Yhdestä kapeasta omasta kokemuksellisesta näkökulmasta ehdottaisin, jos se on mahdollista, pienen korjauksen. Epämusikaaliset pojat putoavat jo päiväkodeissa, kun siellä ei ole mitään paikkaa, jossa voisi naulata. Pojat ovat vaikeuksissa siksi, että käden "kovemmille" taidoille on vaikea järjestää mitään tehtävää, jota ainakin vielä pojat haluaisivat. Miehen muuttuminen ei tapahdu käden käänteessä, jos se on tarpeenkaan.

Korostaisin lopuksi myönteisiä malleja. Joskus asioiden vahva määrittely ongelmaksi myös luo sen.

Kansanedustaja Kalevi Olin:

Muutama kommentti siihen, mikä aiheuttaa väkivaltaa. Tutkimusten mukaan median todellisia vaikutuksia ei siis vielä tiedetä, mutta klassisen tutkimuksen mukaan, mitä on tehty pitkän aikaa, tiedetään, että aggressiivista käyttäytymistä aiheuttaa ainakin kolme tekijää: kipu, frustraatio ja oppiminen. Olisi mielenkiintoinen mennä eteenpäin, mutta en mene.

Sitten näistä avioeroista ja avioliitoista. Kyllä tämä poliitikon elämä on niin arkipäivää lähellä, että tässä näkee elämän hyvät eliitit ja sitten näkee tämän toisen syrjän. Ja siinä on sitten asianajajana, vaikka yhteiskunnassa pitäisi olla muitakin auttajia. Kyllä pitää sanoa, että avioero on joskus helpotus erityisesti naiselle. Valtasuhteet kotiseinien sisällä ovat sellaiset, että valitettavasti, vaikka nainen henkisesti on monesti vahvempi, mutta kun se menee tänne fysiikan puolelle, niin miesten pitäisi katsoa peiliin. Muistaakseni Suomessa perheväkivaltaan kuolee vuosittain noin 22 - 26 ihmistä. Maailma on nyt erilainen kuin ennen, vaikka me haluaisimme sen toiseksi. On taisteltava näiden hyvien asioiden puolesta ja niin kuin täällä todettiin, jämäkkyyttä tarvitaan.

Arvoisa puheenjohtaja. Tätä keskustelua on vielä jatkettava. Keskustelu on erinomaisella tavalla käynnistynyt. Pitäisi vielä porautua perhekäsitteeseen, sukulaisuuteen, joka on totuttu ottamaan verisukulaisuuden tarkasteluna. Nyt on tullut tämä uusperhesukulaisuus, jossa on monenlaista suhdetta ja miten siellä kasvaa vastuut. Sitten myöhemmin vanhemmista huolehtimiseen. Keskustelua olisi jatkettava työn ja perhe-elämän välisistä suhteista. Kyllä tänä päivänä, kun näitä tehokkuusvaatimuksia tulee, niin jämäkämmin pitää myös lainsäätäjän osata sanoa, että ei käy. Tässä on tullut erittäin arvokkaita tietoja ja mielipiteitä ja me työstämme nyt eteenpäin sitten valtioneuvoston antaman selonteon pohjalta mietintöä, jossa väestökehitys on yksi keskeinen asia.

Vuorineuvos Krister Ahlström:

Otsikko johtaa ajatukset kovin perinteiseen suuntaan. Haluan avata toisen näkökulman -perhe yrittämisen, entrepreneurshipin alkulähteenä. Perheyrittämisestä on vaiettu, ja niitä on jopa vieroksuttu. Kuitenkin niiden merkitys on jokaisessa teollisuusmaassa merkittävä. Maasta riippuen rakentuu 40 - 65 % maan BKT:stä perheyrittämisessä, ja ne työllistävät yli puolet koko yksityisen sektorin työntekijöistä. Yrityksistä valtaosa on perheomistuksessa. Suomessa esim. 90 % kaikista osakeyhtiöistä ovat perheyrittäisiä (Jyväskylän yliopiston tutkimus). Useimmille ihmisille on jokin heitä lähellä oleva paikallinen perheyrittämisen symboli, olkoot se sitten paikkakunnan leipuri tai metallipaja.

Yrittäjäperheet edustavat yhteiskunnan kannalta rakentavia arvoja. Toiminta on pitkäjänteistä, henkilöstöstä ja asiakkaista pidetään huolta jne. Yrittäjähahmot ovat usein paikkakunnan kantavia voimia.

EU:n teollisuus- ja innovaatiopolitiikassa on perheyrittäminen tuotu esille merkittävänä tekijänä nopeasti nostaa Euroopan kilpailukykyä lähelle USA:n vastaavaa. Komissio on itse asiassa, oltuaan aika tietämätön perheyrittämisen roolista kansantaloudessa, nopeasti oivaltanut niiden merkityksen. Asennoituminen niitä kohtaan onkin muuttunut. Ainakin komission tasolla halutaan rohkaista ja tukea siinä missä uusyrittämistäkin. Perheen voima kanavoituu niiden kautta yhteiskunnan hyväksi. Myös Suomessa on nähty, että suhtautuminen on suuresti muuttunut sanokaamme 70-luvun asenteista.

Tulevaisuusvaliokunnan aloittaessaan keskustelun perheestä, olisi minusta aiheellista ottaa mukaan tämä yhteiskunnan kannalta äärimmäisen tärkeä perheyrittämisen aspekti.